

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

28E JAARGANG

WOENSDAG 1 DECEMBER 1943

No. 1432

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. F. ten Doesschate; P. Lieftinck (tijdel. afwezig);
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
M. F. J. Cool (Redacteur-Secretaris).

H. W. Lambers — Adjunct-Secretaris.

Abonnee van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen *Economisch-Statistisch Maandbericht*, franco p. p. in Nederland f 20,85* per jaar. Buitenland en koloniën f 23,85 per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Administratie: Nieuwe Binnenweg 175a, Rotterdam (C.).
Telefoon 38340.

Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Museum-
park, Rotterdam (C.).

Advertenties goorpagina f 0,28 per mm. Andere pagina's
f 0,22 per mm. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD:

	Blz.
Het gesteriliseerde geld door S. Korteweg	364
De economische beteekenis van de walvischvaart door A. C. U. Hildebrandt	366
De nieuwe waterweg van Rotterdam naar zee 1856—1863 door Mr. C. W. de Vries	370
Aanteekeningen	
Het volkscredietwezen in de depressie	371
Publicatie no. 34 van het Nederlandsch Econo- misch Instituut	372
Het geldwezen in de geleide economie	373
Maandcijfers.	
Emissies in Maart—October 1943	374
Overheidsmaatregelen op econo- misch gebied	375
Statistieken	
Bankstaten	375

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De tendens op de geldmarkt is nog steeds onveranderd. De afbrokkeling van de marktvarieën schrijdt verder voort. October-papier gaat op ongeveer $\frac{13}{18}\%$. Na hetgeen wij in onze vorige overzichten hebben gemeld terzake van de toekomstkansen op de geldmarkt is deze ontwikkeling alleszins logisch.

Geen wonder, dat onder de huidige omstandigheden het systeem van de rantsoenering van schatkistpapier door belanghebbenden — de groote geldgevers — met argus-oogen wordt gevolgd en dat critiek daarop niet achterwege blijft. Af en toe duiken dan ook geruchten op van op handen zijnde wijzigingen in dit systeem. Zoo heeft al eenige malen het gerucht gecirculeerd, dat verzekering-maatschappijen geen papier meer toegewezen zouden krijgen, teneinde haar middelen meer naar de kapitaalmarkt te dirigeren. Het laatste „on-dit” op dit gebied is, dat de Agent van de Schatkist speciale aandacht zal besteden aan de toewijzing voor de groote banken, die blijkens de laatste maandstaten wel een zeer krachtige stijging der onbelegde liquide middelen registreerden. Het schijnt intusschen, dat er voor al deze geruchten nog weinig reëlen grond bestaat. Hoogstens schijnt men te mogen aannemen, dat de toewijzing beperkt zal blijven tot geldgevers, dus tot lichamen, die voor de uitzetting van eigen liquide middelen papier willen hebben, hetgeen dus beteekent, dat de tot nu toe gehandhaafde toewijzing aan tussenpersonen — die soms onmiddellijk na toewijzing het papier met groote winst verkochten — zou komen te vervallen. Daarmee zou dan tenminste één hoogst ongewenscht element uit het toewijzingssysteem verdwijnen.

De obligatiemarkt blijft vast. De $3\frac{1}{2}\%$ leening 1941 heeft de parikoers overschreden en de beide andere $3\frac{1}{2}\%$ leeningen liggen onmiddellijk tegen pari aan. De omzetten zijn niet groot geweest, maar er blijft goede vraag bestaan, en men mag aannemen, dat de stijgende tendens zal blijven aanhouden. Daarbij zal de parikoers wellicht een brug blijken, waarvan het overschrijden even tijd zal kosten, maar het meerendeel der houders, die „zonder kosten” tot realisatie willen overgaan, heeft gelimiteerd op $100\frac{1}{8}$ of $100\frac{1}{4}$, al naar de woonplaats $\frac{1}{8}\%$ of $\frac{3}{8}\%$ provisie met zich brengt.

De rest van de markt ontwikkelde zich naar rato, behoudens natuurlijk de fondsen, die reeds op stopkoers stonden en waarvan verdere stijging dus niet mogelijk is.

In onderhandsche leeningen is in den laatsten tijd weinig levendigheid te bespeuren. Het toegestane rentetype is voor leeningen met een totalen looptijd van tot 10 jaar 3% , voor langere $3\frac{1}{2}\%$, beide bij parikoers. Een kort geleden door een gemeente gesloten leening met een rente van $2\frac{7}{8}\%$, en een looptijd van 10 jaar, werd niet gesanctionneerd. De vraag naar 10-jarige leeningen op 3% basis overtreft het aanbod zeer belangrijk.

HET GESTERILISEERDE GELD.

I. Het geld in de vrije en in de gebonden maatschappij.

Het wezenskenmerk van het geld in de vrije verkeers-huishouding is gelegen in zijn karakter van ongedifferentieerde koopkracht. De bezitter van geld is vrij dit te besteden, waar, wanneer en hoe hij wil. Hij heeft in den vorm van het geldbezit als het ware een aanwijzing op het geheele fonds van goederen en diensten, dat in een bepaalde volkshuishouding aanwezig is en zal zijn. Het kan worden geruild voor iedere soort goederen, die wordt aangeboden, consumptiegoederen zoowel als productiemiddelen. Tevens echter kan de bezitter van geld de beslissing omtrent de besteding naar de toekomst verschuiven door het op zak te houden, c.q. door het tegoed bij zijn bank ongebruikt te laten. Leent hij het uit, dan wordt de beslissing omtrent de besteding van het geld niet uitgesteld, doch overgelaten aan de nieuwe bezitters, die op hun beurt eigenmachtig kunnen bepalen, hoe, waar en wanneer zij van hun macht gebruik zullen maken.

Het ongedifferentieerde karakter van het geld gaat verloren, zoodra de Overheid rechtstreeks ingrijpt in productie en distributie. Ten aanzien van bepaalde transacties kan men dan niet meer volstaan met het aanbieden van een som gelds. Men moet aantoonen, dat men gerechtigd is zijn koopkracht in de beoogde richting aan te wenden. In de praktijk geschiedt dit, doordat men, behalve over geld, moet beschikken over leveringsvergunningen, toewijzingen, contingenten, distributiebonnen, e. d. Deze documenten vormen een aanvulling op het geldgebruik. Het geld blijft koopkracht vertegenwoordigen, doch het verliest het karakter van ongedifferentieerde koopkracht.

De vraag rijst nu, in hoeverre de veranderde positie van het geld in de gebonden maatschappij wijziging brengt met betrekking tot *het waar, het hoe en het wanneer* van de besteding. Bij het zoeken van een antwoord op deze vraag is het van belang in het oog te houden, dat de gebonden maatschappij niet een vaststaand begrip is. Eenig inzicht verschaft in ieder geval de huidige situatie. De oorlogseconomie, waarin alle economische ordening is gericht op het doel, zooveel mogelijk krachten vrij te maken voor de oorlogvoering, is echter niet in alle opzichten representatief voor de gebonden maatschappij in het algemeen.

Men zal er over kunnen twisten, of de vrijheid, zijn geld te besteden op de plaats waar men verkiest, in een gebonden maatschappij al of niet in vollen omvang kan worden gehandhaafd. Vastgesteld kan worden, dat die vrijheid onder de huidige omstandigheden nog slechts betrekkelijk weinig is aangetast (klantenbinding in den detailhandel; het verschil tusschen stad- en landbonnen).

Zeer groot zal steeds de beperking zijn van de vrijheid met betrekking tot *het hoe* van de besteding. Dit toch behoort tot de essentialia van de gebonden maatschappij. Wie over geld beschikt, is er allerminst vrij in de keuze van de goederen, die hij in ruil daarvoor zal verwerven. Het geld verschaft niet langer een aanwijzing op het geheele fonds van goederen en diensten, dat in de samenleving aanwezig is, doch slechts op beperkte quanta van de diverse goederen, voorzover men zich als rechthebbende kan legitimeeren. De documenten, die als legitimatiebewijs fungeren, werden hierboven reeds aangeduid.

De beperking ten aanzien van het hoe kan belangrijke consequenties hebben voor het *wanneer* der besteding. Onder de huidige omstandigheden komt het even goed als in normale tijden voor, dat de bezitter van geld er geheel uit eigen verkiezing de voorkeur aan geeft de beslissing omtrent de besteding tot later uit te stellen (het aanhouden van een groote kas met het oog op onverhoopte ernstige verstoreng in het economische bestel), dan wel die beslissing aan een ander over te dragen (sparen voor den ouden dag, e. d.). In tal van gevallen echter staan hem in het geheel geen andere mogelijkheden open.

Naarmate de hoeveelheden, die men van diverse goederen gerechtigd is te verwerven, geringer worden, komen meer geldbezitters in de positie, dat zij hun geld *moeten* oppotten of uitleenen. Voorzover het geld, dat door de omstandigheden niet op de normale wijze kan worden uitgegeven, wordt opgepot, ontstaat gesteriliseerd of geconserveerd geld; voorzover het wordt uitgeleend wordt de beslissing over de aanwending overgedragen aan een ander. In dit laatste geval zal de crediteur veelal de bedoeling hebben zijn belegging weer liquide te maken, zoodra de besteding, waaraan hij de voorkeur geeft, weer mogelijk wordt. Op de consequenties hiervan zal straks nog worden ingegaan.

Het geschetste verschijnsel, dat de geldbezitter in de noodzaak verkeert de beslissing omtrent de besteding van zijn koopkracht tot later uit te stellen of aan een ander over te dragen, zal zich onvermijdelijk voordoen, wanneer in een gebonden economisch stelsel met een rigide prijsbeheersching de hoeveelheid geld wordt uitgebreid, zonder dat tegelijkertijd de omvang van de toegelaten betalingen in overeenkomstige mate toeneemt. Deze situatie zal steeds aanwezig zijn in een oorlogseconomie, doch is niet inhaerent aan alle vormen van gebonden volkshuishouding.

II. Het ontstaan van het gesteriliseerde of geconserveerde geld.

Na het vele, dat hierover is geschreven, behoeft het geen uitvoerig betoog meer, dat het ontstaan van een modern oorlog ondenkbaar is zonder een uitbreiden van den omvang der geldhoeveelheid. Het is niet mogelijk den belastingdruk zoodanig op te voeren, dat het totaal der, na aftrek der belastingen overblijvende, geldinkomens gelijk wordt aan de geldswaarde van dat deel van het reële nationale inkomen, dat beschikbaar blijft voor het civiele verbruik. Bovendien legt de Staat ten behoeve van de oorlogvoering niet alleen beslag op een zeer hoog percentage van het reële nationale inkomen, doch tevens op een belangrijk gedeelte van het nationale vermogen (voorraden, die niet worden aangevuld; kapitaalgoederen, die, nadat zij zijn versleten, niet worden vervangen door nieuwe). De oorspronkelijke eigenaars van de verloren gegane vermogensbestanddeelen worden door den Staat schadeloos gesteld in geld, dat op zijn aanstichting door het bankwezen wordt gecreëerd.

In een vrije ruilverkeersmaatschappij zou deze geldcreatie ten behoeve van de oorlogsfinanciering tot een steeds voortgaande stijging van het prijspeil leiden. Deze heeft er de functie den overgang van de productie voor vredesdoeleinden naar die voor oorlogsdoeleinden af te dwingen.

In de gebonden maatschappij echter heeft de Staat het niet noodig andere gegadigden door het bieden van telkens hogere prijzen uit de markt te verdrijven. Daar decreeteert de Staat omvang en samenstelling van de productie, daar legt hij de bestedingen van de consumenten aan, daar bindt hij het merendeel der prijzen aan een maximum. Het gevolg is, dat de vergroting van de geldhoeveelheid niet meer, zooals in den vorigen wereldoorlog, leidt tot inflatie, doch tot een geheel nieuw verschijnsel: het geconserveerde of gesteriliseerde geld.

Volledigheidshalve zij opgemerkt, dat de groote omvang van de geldhoeveelheid in Nederland niet alleen het gevolg is van tekorten op de staatsrekening, doch ook van het feit, dat zich bij De Nederlandsche Bank steeds grootere vorderingen op Duitschland concentreeren.

Het stelsel van maximumprijzen, dat thans in vrijwel alle oorlogvoerende landen meer of minder volledig is doorgevoerd, beteekent, dat een gedeelte van de bij die prijzen aanwezige vraag onbevredigd moet blijven. Het gevolg hiervan is, dat een gebonden volkshuishouding in oorlogstijd wordt gekenmerkt door een groote liquiditeit, die echter niet berust op een vergroting van kasvoorraden,

die willens en wetens geschiedt, doch op één die een onvrijwillig karakter draagt. De consumenten worden in de besteding van hun inkomen geremd door de rantsoeneringsvoorschriften ten aanzien van de eerste levensbehoefte en door de onmogelijkheid duurzame verbruiksgoederen (meubilair, auto's e.t.q.) aan te schaffen. Het bedrijfsleven is in het algemeen niet in staat een bestemming te vinden voor de bedragen, die beschikbaar komen, doordat in den verkoopprijs der voortgebrachte goederen een vergoeding wegens afschrijving is opgenomen.

De liquide middelen, die aldus ter beschikking blijven, kan men met een hierboven reeds één en andermaal gebruikten term aanduiden als geconserveerd of gesteriliseerd geld. De eigenaren van deze middelen worden er door de omstandigheden toe gebracht er van af te zien dit geld metterdaad aan te wenden. De gelden worden bespaard, niet omdat dé betrokkenen besteding in het heden niet wenschelijk achten, maar omdat zij tot besteding geen kans zien. Geconserveerd of gesteriliseerd geld is dus geld, dat in een gebonden economisch stelsel, onder dwang van een bijzondere constellatie, wordt opgepot. Het is in vele opzichten gelijk aan het opgepotte geld in de vrije verkeerhuishouding. Aangezien het echter niet stamt uit de sfeer der vrije beslissingen van de economische subjecten, is het gewenscht er een afzonderlijken term voor te bezigen.

Besluiten de eigenaren van overtollige middelen de beslissing omtrent de besteding aan een ander over te dragen, dan is het meestal de Staat, die, hetzij rechtstreeks, hetzij via omwegen, debiteur optreedt. Deze geeft het alzoo verkregen geld onmiddellijk uit; reductie van geldcreatie, die eenmaal heeft plaats gevonden, treedt dus niet in (behoudens eventuele aflossing van bij het bankwezen ondergebracht schatkistpapier).

In Nederland is het tot dusverre gebruikelijk het geconserveerde of gesteriliseerde geld aan te duiden als zwevende koopkracht. Deze term heeft het bezwaar, dat hij suggereert, dat het hier gaat om geldmiddelen, die boven de markt zweven en die dus als het ware voortdurend naar aanwendingsmogelijkheid op zoek zijn. Dit is in het algemeen niet het geval. In het bedrijfsleven worden de overtollige middelen, eenmaal opgehoopt, met opzet liquide gehouden. Men denkt er niet aan deze middelen in het heden een min of meer willekeurige bestemming te geven, doch reserveert hen welbewust voor bestemmingen, waarvan men verwacht, dat zij na den oorlog wederom binnen den kring der mogelijkheden zullen komen te liggen. Ditzelfde geldt voor een belangrijk deel der onvrijwillige besparingen, die zich bij de consumenten ophoopen. Men reserveert deze middelen voor den aankoop van duurzame verbruiksgoederen, die tijdens den oorlog niet meer in den handel zijn. Voorzover het geld inderdaad wordt geconserveerd, oefent het tijdens den duur der oorlogseconomie geen schadelijken invloed uit. Het vormt echter een moeilijk probleem voor den terugkeer naar normale verhoudingen.

III. De onderdrukte drang tot herinvesteering.

Het geconserveerde geld moet worden beschouwd als de monetaire verschijningsvorm van het feit, dat er een zeer groote onderdrukte vraag bestaat naar een groote variëteit van goederen. Deze onderdrukte vraag, die kenmerkend is voor de oorlogseconomie, betreft zoowel goederen voor onmiddellijk verbruik, als goederen van duurzamen aard. De omvang van dit verschijnsel wordt, ten aanzien van goederen voor onmiddellijk verbruik, van moment tot moment bepaald tot het verschil tusschen het op dat oogenblik metterdaad bereikbare voorzieningsniveau en het voorzieningspeil, dat het publiek zich bij de geldende prijzen zou verschaffen, indien het aanbod niet aan banden was gelegd. Ten aanzien van goederen van duurzamen aard echter heeft men niet alleen te maken met de situatie op een bepaald tijdstip; bij deze goederen vindt accumulatie van onbevestigde vraag plaats, zoo-

lang, de tijd van schaarschte voortduurt. Juist met betrekking tot deze laatste soort van goederen zal na afloop van den oorlog een nijpend tekort bestaan.

Het is denkbaar, dat, zoodra de eischen van de oorlogvoering vervallen en het internationale verkeer wederom op gang komt, de voorziening met goederen voor onmiddellijk verbruik, in het bijzonder die met eerste levensbehoefte, vrij spoedig een redelijk peil zal bereiken. De achterstand echter in de voorziening met duurzame goederen (fabrieksgebouwen, machines, woningen, auto's, meubilair e.t.q.) zal eerst in den loop der jaren kunnen worden ingehaald. Zoolang de achterstand nog als achterstand wordt gevoeld, blijft er een groote onderdrukte vraag naar duurzame goederen bestaan. Die vraag kan uiteraard slechts als koopkrachtige vraag op de markt optreden, voorzover de betrokkenen beschikken over liquide middelen, *ofwel, in een positie verkeerens om zich elk moment liquide middelen te kunnen verschaffen.*

Het is van belang dit laatste punt wat verder uit te werken. Het geldbedrag, dat als nationaal inkomen wordt genoten, is onder de huidige omstandigheden veel hooger dan de geldswaarde van de goederen, die beschikbaar komen voor de voorziening in de civiele behoeften. Zoolang reeds eerder werd opgemerkt, is het gevolg hiervan, dat de bevolking wordt gedwongen op een veel grootere schaal te sparen, dan zij onder normale omstandigheden zou doen. Deze besparingen, vrijwillige en gedwongen, worden gedeeltelijk beschikbaar gehouden in den geldvorm, gedeeltelijk belegd in staatsobligaties. Of deze belegging rechtstreeks door het publiek plaats vindt, of door verzekeringmaatschappijen, pensioenfondsen en spaarbanken, doet uiteraard niet ter zake. Ook is het voor den totalen omvang der gedwongen besparingen van geen belang, of zij via den zwarten handel voor een deel worden overgeheveld van de oorspronkelijke inkomstrekkers naar andere groepen van de bevolking. Wel echter is het denkbaar, dat, naarmate de gedwongen besparingen bij een kleiner deel van de bevolking worden geconcentreerd, aan een grooter deel van de betrokken gelden door de eigenaars definitief het karakter van spaarkapitaal zal worden gegeven, dat men niet meer beschouwt als tijdelijk belegde middelen, die eigenlijk zijn bestemd om zoo spoedig mogelijk te worden omgezet in duurzame verbruiksgoederen. Laatstbedoelde gelden zou men ter onderscheiding van het spaarkapitaal kunnen aanduiden als onvrijwillige reserves.

De scheiding tusschen spaarkapitaal en onvrijwillige reserves in den zoo juist bedoelden zin is allerminst vast. Eenerzijds is er een voortdurende stroom van spaarkapitaal, dat wordt omgezet in onvrijwillige reserves. Men denke aan tot uitkeering komende uitzetverzekeringen, enz. Anderzijds neemt regelmatig een deel der onvrijwillige reserves het karakter aan van definitief spaarkapitaal. Dit laatste is eenvoudig een quaestie van bestemming der betrokken gelden. Zij zijn spaarkapitaal, indien de eigenaar de besteding der spaargelden niet langer afhankelijk stelt van het wederom ontstaan van bepaalde aankoopmogelijkheden. Het volledigst is de overgang, indien de belangstelling van den gewezen „gedwongen spaarder” zich concentreert op het te verkrijgen rente-inkomen.

Het kan zijn, dat het nieuwe spaarkapitaal voorloopig in den geldvorm wordt aangehouden; het kan ook zijn, dat met de verandering in bestemming een verandering in vorm gepaard gaat. Wordt naar belegging gestreefd, dan zal dit voor een gedeelte kunnen geschieden in vermogensbestanddeelen, die worden afgestooten door hen, die door de omstandigheden worden gedwongen op hun vermogen in te teren. Voor het grootste deel echter is het nieuwe spaarkapitaal aangewezen op staatsobligaties, aangezien deze het eenige beleggingsobject vormen, waarvan telkens nieuw aanbod aan de markt komt.

Intusschen blijkt uit het voorgaande niet alleen, dat tusschen spaarkapitaal en onvrijwillige reserves verschui-

vingen mogelijk zijn, maar ook, dat deze onderscheiding niet samenvalt met die tusschen kasmiddelen en andere vermogensbestanddeelen. Het is zeer goed denkbaar, dat onder de huidige omstandigheden middelen op langen termijn worden belegd, die in wezen onvrijwillige reserves vormen en die bestemd zijn om te worden omgezet in goederen met langen gebruikstijd, zoodra de omstandigheden dit mogelijk maken.

In het bijzonder in het bedrijfsleven ligt deze situatie voor de hand. De landbouw, alsmede diverse industriële productietakken, die in de Deutsche oorlogsproductie zijn ingeschakeld of die voor de binnenlandsche consumptie werken, zijn nog wel in staat regelmatig afschrijvingen te verrichten ten behoeve van de vervanging van versleten kapitaalgoederen. Het aanschaffen van nieuwe kapitaalgoederen is echter, behoudens uitzonderingen, onmogelijk. Het gevolg is, dat zich bij het bedrijfsleven beschikbare middelen ophoopen. Hoewel deze geheel het karakter hebben van onvrijwillige reserves, komt het toch voor, dat zij gedeeltelijk op langen termijn worden belegd in effecten, in het bijzonder staatsobligaties, waarvan men aanneemt, dat zij te allen tijde zullen kunnen worden omgezet in geld.

Bij particulieren zal de belegging op langen termijn van onvrijwillige reserves veelal beteekenen, dat de bezitters de betrokken middelen zijn gaan beschouwen als spaar-kapitaal. Bij het bedrijfsleven is dit echter zeer onwaarschijnlijk. Het behoort nu eenmaal niet tot de normale taak van een landbouwbedrijf of een industriële onderneming om een effectenportefeuille te beheeren. Hier bestaat voortdurend een natuurlijke drang om de portefeuille te liquideeren en de verkregen middelen opnieuw in het bedrijf aan te wenden.

Vandaar, dat de onderdrukte vraag naar duurzame goederen niet kan worden afgemeten aan de mate, waarin de omvang der geldhoeveelheid nu normaal geacht en omvang overschrijdt. En de vraag rijst, of een georceerde inkrimping van de geldhoeveelheid onder de huidige omstandigheden niet het gevaar zou meebrengen, dat men de moeilijkheden, die na afloop van den oorlog zijn te wachten, eer vergroot dan verkleint (massale liquidatie van vermogensbestanddeelen). In ieder geval kan de drang tot het inhalen van den achterstand in de investeringen, die gedurende den oorlog is ontstaan, niet afdoende worden onderdrukt door den omvang der geldhoeveelheid tot normale proporties terug te brengen. Zelfs indien men daarin zou slagen, zou een overmatig sterke drang tot herinvesteering voortbestaan. Hieruit volgt, dat de bestaande gebondenheid van het economische leven, in het bijzonder die in de goederensfeer, na den oorlog voorshands zal moeten worden gehandhaafd, ongeacht de maatregelen, die men op monetair terrein eventueel zal treffen.

S. KORTEWEG.

DE ECONOMISCHE BETEKENIS VAN DE WALVISCHVAART.

In een vorig artikel ¹⁾ hebben wij de structuurwijzigingen in de walvischvaart tot het jongste verleden nagegaan.

Thans zal nader worden ingegaan op de economische betekenis van dezen bedrijfstak in het meer recente verleden.

Bij beschouwing van de traanproductie na 1910 blijkt — men zie de gegevens van tabel I —, dat de productie van het Antarctische gebied steeds belangrijker is geworden en dat na de crisis van 1930 vrijwel alle traan van het gebied der Zuidelijke IJszee afkomstig is, zoodat in 1938/1939 door dit gebied alleen 10 x zooveel traan werd geleverd als twintig jaar tevoren door alle vischgronden tezamen.

Voor onze beschouwingen kunnen wij ons dan ook beperken tot de ontwikkeling van de walvischvaart in

¹⁾ „Structuurveranderingen in de walvischvaart” in „E.-S.B.” van 24 November 1943.

TABEL I.

Productie van walvischtraan in de seizoenen 1910/11—1938/39 ¹⁾

Seizoenen	Alle vischgronden barrels ²⁾	Voornaamste vischgronden					
		Antarctische gebied		Arctische gebied		Afrika	
		barrels	in % v.h. totaal	barrels	in % v.h. totaal	barrels	in % v.h. totaal
gem. 1910/11-1914/15	688.612	404.420	58,8	35.752	5,7	167.320	24,3
gem. 1915/16-1919/20	462.642	339.924	72,6	21.019	5,1	41.325	9,0
gem. 1920/21-1924/25	736.877	523.892	72,2	27.995	3,6	100.185	13,5
1925/26	1.152.536	783.307	68,0	42.732	3,7	139.754	12,1
1926/27	1.191.922	872.362	73,2	43.927	3,7	135.031	11,3
1927/28	1.324.313	1.037.392	78,5	48.854	3,7	135.229	10,2
1928/29	1.886.080	1.631.340	86,5	39.729	2,1	145.065	7,7
1929/30	2.801.074	2.546.759	90,9	53.694	1,9	144.446	5,2
1930/31	3.701.668	3.608.348	97,5	25.268	0,7	37.086	1,0
1931/32	925.152	808.560	87,4	28.590	3,1	44.112	4,8
1932/33	2.606.201	2.456.462	94,3	34.833	1,3	53.000	2,0
1933/34	2.588.335	2.395.544	92,6	16.038	0,6	82.359	3,2
1934/35	2.692.825	2.453.999	91,1	15.341	0,5	117.950	4,4
1935/36	2.873.423	2.436.338	84,8	22.203	0,7	135.081	4,7
1936/37	3.214.510	2.658.108	82,7	69.144	2,2	169.772	5,3
1937/38	3.640.248	3.340.330	91,8	22.097	0,6	139.102	3,8
1938/39	2.887.832	2.820.771	—	26.066	—	—	—

¹⁾ Ontleend aan „International Whaling Statistics”.

²⁾ 6 barrels = 1 ton = 1016 kg.

³⁾ Nog geen gegevens beschikbaar.

het Antarctische gebied, waarvan de productie de laatste jaren jaarlijks ongeveer 3 miljoen barrels, d.i. 500.000 ton, bedroeg.

Voorts blijkt uit tabel II, dat de blauwe vinvisch de voornaamste walvisch is, waarop wordt gejaagd, hetgeen begrijpelijk is, aangezien de blauwe vinvisch tot de grootste walvissen behoort en bij verwerking tweemaal zooveel traan oplevert als de gewone vinvisch. De gegevens leeren ons tevens, dat in de laatste jaren de gewone vinvisch van steeds meer betekenis is geworden, hetgeen vermoedelijk wijst op een overbevissing van de blauwe vinvisch. Beschouwen we vervolgens den aard van de walvischvaart, dan zien we, dat de kuststations, d.w.z. de verwerking van de walvisch aan den wal, van steeds minder betekenis zijn geworden. Daarentegen werd de vangst met moederschepen van steeds meer belang, zoodat zij na 1930 de vrijwel uitsluitende bedrijfsvorm werd.

TABEL III.

Aantal en bruto-tonnage der moeder- en vangschepen in bedrijf in het Antarctische gebied ¹⁾.

Seizoen	Moederschepen			Vangschepen				
	Aantal	Bruto-tonnage	Gen. bruto-tonnage	Aantal	Bruto-tonnage	Totaal I.P.K.	Gemiddelde per vangschip	
							tonnage bruto-	I.P.K.
1925/26	15	85.182	5.679	50	10.250	34.660	205	692
1926/27	17	107.944	6.350	60	12.600	41.220	210	687
1927/28	18	117.178	6.510	64	13.568	45.184	212	706
1928/29	26	195.273	7.511	91	19.474	63.973	214	703
1929/30	38	315.840	8.312	163	35.697	118.827	219	729
1930/31	41	358.168	8.736	200	45.200	151.000	226	755
1931/32	5	50.130	10.026	33	8.283	29.766	251	902
1932/33	17	218.756	12.868	112	28.272	97.216	252	868
1933/34	19	238.616	12.559	112	28.624	98.896	256	883
1934/35	23	263.379	11.451	143	36.322	127.842	254	894
1935/36	24	289.303	12.054	165	42.405	149.655	257	908
1936/37	30	370.380	12.346	184	51.888	189.152	282	1.028
1937/38	31	408.332	13.172	244	71.980	270.108	295	1.107
1938/39	34	467.534	13.751	270	80.460	307.530	298	1.139

¹⁾ Ontleend aan „International Whaling Statistics”.

Uit tabel III blijkt vervolgens, dat niet alleen de totale tonnage groter is geworden, doch dat ook de gemiddelde tonnage der schepen toenam. Deze laatste is van gemiddeld 6.000 B.R.T. in 1925 gestegen tot gemiddeld 14.000 B.R.T. in 1939 door nieuwbouw van fabriekschepen ter grootte van 30.000 B.R.T. Elk fabriekschip is vergezeld van 8 à 10 vangschepen, welke eveneens groter en moderner werden ingericht.

TABEL II.

De walvischvangst in het Antarctische gebied in de jaren 1910/11—1938/39¹⁾

Seizoen	Gevangen walvissoorten				Traanproductie in barrels		Expedities		
	blauwe vinvisch	gewone vinvisch	andere soorten	totaal aantal	totaal	per vangschip	kust- stations	fabriek- schepen	vang- schepen
gem. 1910/11-1914/15	2.046	2.995	5.358	10.398	404.420	6.884	6	17	58
gem. 1915/16-1919/20	2.927	3.017	614	6.560	339.924	6.914	6	7	49
gem. 1920/21-1924/25	4.430	3.812	386	8.628	523.892	9.231	6	11	57
1925/26	4.697	8.916	606	14.219	783.307	11.190	6	15	70
1926/27	6.545	5.102	1.018	12.665	872.362	10.904	6	17	80
1927/28	8.334	4.459	982	13.775	1.037.392	12.349	6	18	84
1928/29	12.734	6.689	918	20.341	1.631.340	14.697	6	26	111
1929/30	17.487	11.539	1.141	30.167	2.546.759	13.128	6	38	194
1930/31	29.410	10.017	774	40.201	3.608.348	15.553	6	41	232
1931/32	6.488	2.871	213	9.572	808.560	17.968	2	5	45
1932/33	18.891	5.168	268	24.327	2.456.462	20.817	1	17	118
1933/34	17.349	7.200	538	26.087	2.395.544	19.012	2	19	126
1934/35	16.500	12.500	2.808	31.808	2.453.999	16.039	2	23	153
1935/36	17.731	9.697	3.563	30.991	2.436.338	13.922	2	24	175
1936/37	14.304	14.381	5.894	34.579	2.658.108	13.562	2	30	196
1937/38	14.923	28.009	3.107	46.039	3.340.330	13.048	2	31	256
1938/39	14.081	20.784	3.491	38.356	2.820.771	10.038	2	34	281

¹⁾ Ontleend aan „International Whaling Statistics“.

Bij deze snelle technische ontwikkeling heeft Noorwegen een leidende plaats ingenomen. Vóór 1914 werd dientengevolge ongeveer 70 % van de traanproductie door de Noren verzorgd. Daarnaast speelde Engeland een betrekkelijk geringe rol. Gedurende den eersten wereldoorlog nam het aantal Noorsche expedities aanzienlijk af, waardoor de Noorsche traanproductie daalde. Daarentegen bleef de Engelsche productie ongeveer op peil en werd daardoor relatief belangrijker. Na den oorlog leefde de walvischvaart weer op, waarbij zij van 1924—1930 een „boom“-periode beleefde. De Noren brachten wederom verschillende technische verbeteringen in toepassing en breidden hun vloot aanzienlijk uit. De Engelschen vergrootten hun vloot slechts in geringe mate, zoodat de Noren in 1929 wederom ongeveer 2/3 van de totale traanproductie verzorgden (tabel IV).

Desondanks verkeerde de economische positie van de Noorsche walvischvaart in een labielen toestand. Immers, de Noorsche traanproductie bedroeg in de jaren 1928, 1929, 1930 en 1931 resp. 130.000, 200.000, 300.000 en 400.000 ton. Zelf verbruikt Noorwegen slechts 50.000 ton per jaar, zoodat de Noorsche walvischvaart grotendeels van den export afhankelijk is. Uit tabel VIII blijkt, dat Engeland, Duitsland en Nederland de voornaamste importeerende landen zijn, van welke landen slechts Engeland vóór 1930 de walvischvaart in beperkte mate uitoefende, zoodat de traan grotendeels op de wereldmarkt kwam. Deze traan werd gebruikt voor de productie van margarine en zeep. Hier ontmoetten de Noren echter eenerzijds het Jurgens—van den Bergh-concern, dat de markt van Nederland, Duitsland, België, Dene-

marken en Scandinavië beheerschte, en anderzijds het Lever-zeepconcern, welk laatste zelf bij de walvischvaart was geïnteresseerd.

Kort na den oorlog 1914—1918 gingen deze beide concerns (de latere Unilever) samenwerken en kochten jaarlijks ongeveer 80 % van de traanproductie in voorkoop. De Noorsche rederijen stonden dus practisch tegenover één koper. Teneinde hun positie te verstevigen, handhaafden zij hun oorlogsorganisatie, om door middel van een verkoopkartel de geheele traanproductie te verkoopen. Op de „wereldmarkt voor walvischtraan“ werd dus practisch alle traan door één koper gekocht en door één verkoper verkocht. Over het algemeen stond hierbij de verkoper het zwakst, temeer omdat traan met verschillende plantaardige vetten moet concurreren, waarvan tabel VII een overzicht geeft.

Nochtans beleefde de Noorsche walvischvaart goede jaren en steeg het percentage traan in de margarine voortdurend van 8% in 1924 tot 24,6% in 1929²⁾. In 1937 bedroeg dit percentage voor Engeland 41 % en voor Duitsland 30,2%³⁾. De goede gang van zaken vóór 1930 blijkt ook uit de snelle toeneming van het aantal expedities. Vóór 1914 waren er in totaal per jaar ongeveer 20 expedities werkzaam, waarvan 15 van Noorwegen. Gedurende de oorlogsjaren daalde het aantal expedities tot ongeveer 12 per jaar, waarna het na de oorlogsjaren, aanvankelijk langzaam, toenam. Tijdens de hoogconjunctuur van

²⁾ Ontleend aan Dr. E. Lyng, „Der Walfang, ein Beitrag zur Weltwirtschaft der Fettstoffe“, Leipzig 1936.³⁾ Ontleend aan K. Brandt, „Whale oil, an economic analysis“, 1940.

TABEL IV.

De productie van walvischtraan der voornaamste landen¹⁾.

Seizoen	Alle landen	Voornaamste landen													
		* Noorwegen		Engeland		Argentinië		Vereenigde Staten		Panama		Duitsland		Japan	
		barrels	barrels	%	barrels	%	barrels	%	barrels	%	barrels	%	barrels	%	
gem. 1910/11-1914/15	688.812	483.399	69,8	125.084	18,4	37.606	5,9	54.500	7,2	—	—	—	—	—	—
gem. 1915/16-1919/20	462.642	232.820	49,6	141.872	31,0	31.519	6,8	61.201	13,7	—	—	—	—	—	—
gem. 1920/21-1924/25	736.877	402.807	54,7	245.867	33,0	41.888	5,8	30.797	4,2	—	—	—	—	—	—
1925/26	1.152.536	662.641	57,5	380.107	33,0	54.426	4,7	26.100	2,3	—	—	—	—	?	?
1926/27	1.191.922	689.425	77,9	389.087	32,6	59.681	5,0	33.000	2,8	—	—	—	—	?	?
1927/28	1.321.313	799.361	60,5	400.162	30,3	67.389	5,1	31.800	2,4	—	—	—	—	?	?
1928/29	1.886.080	1.210.235	64,2	512.611	27,2	96.667	5,1	36.120	1,9	—	—	—	—	7.248	0,4
1929/30	2.801.074	1.796.221	64,1	858.829	30,7	95.454	3,4	29.437	1,1	—	—	—	—	?	?
1930/31	3.701.668	2.316.962	62,6	1.134.398	30,7	88.154	2,4	49.360	1,3	—	—	—	—	16.274	0,4
1931/32	925.152	28.590	3,1	804.505	87,0	48.717	5,3	14.350	1,5	—	—	—	—	20.230	2,2
1932/33	2.606.201	1.317.443	50,6	1.181.769	45,3	54.583	2,1	12.580	0,5	—	—	—	—	21.698	0,8
1933/34	2.588.335	1.253.694	48,4	1.192.478	46,1	65.790	2,5	24.800	1,0	—	—	—	—	22.766	0,9
1934/35	2.692.825	1.239.327	46,1	1.290.096	47,9	53.100	2,0	24.629	0,9	—	—	—	—	42.133	1,6
1935/36	2.873.423	1.162.742	40,5	1.240.361	43,2	75.192	2,6	80.991	2,8	205.801	7,2	—	—	74.289	2,6
1936/37	3.214.510	1.191.772	37,1	1.287.627	40,0	47.377	1,5	150.433	4,7	181.495	5,6	61.992	1,9	189.012	5,9
1937/38	3.640.248	1.169.069	32,1	1.308.015	35,9	51.766	1,4	166.299	4,6	117.650	3,2	369.727	10,2	422.036	11,6
1938/39	2.887.832	853.867	—	897.741	—	66.826	—	102.388	—	68.853	—	374.149	—	483.476	—

¹⁾ Ontleend aan „International Whaling Statistics“.

TABEL V.
Nationaliteit van de bemanning der walvischvloot in de
Antarctische gebieden¹⁾.

Seizoen en nationaliteit	Bemanning der expedities van					Totaal	
	Noorwegen	Engeland	Duitschland	Japan	Andere landen	Aantal	%
1930/31							
Noren	6.446	3.336	—	—	767	10.549	100,0
1932/33							
Noren	2.317	2.140	—	—	243	4.700	100,0
1933/34							
Noren	2.754	2.505	—	—	283	5.542	100,0
1937/38							
Noren	3.159	2.899	548	8	1.001	7.615	67,8
Britten	—	674	—	—	1	675	6,0
Duitschers	—	—	885	—	1	886	7,9
Japanners	—	—	—	1.840	—	1.840	16,4
Anderen	5	130	2	—	74	211	1,9
Totaal	3.164	3.703	1.435	1.848	1.077	11.227	100,0
1938/39							
Noren	3.574	2.477	513	14	939	7.517	59,2
Britten	2	863	—	—	1	866	6,8
Duitschers	30	—	1.356	—	—	1.386	10,9
Japanners	—	—	—	2.793	—	2.793	22,0
Anderen	1	39	1	—	102	143	1,1
Totaal	3.607	3.379	1.870	2.807	1.042	12.705	100,0

¹⁾ Ontleend aan „International Whaling Statistics“.

1929/1930 steeg het aantal expedities snel tot 47 in het seizoen 1930/31.

De crisis van 1929 plaatste de walvischvaart echter voor groote moeilijkheden, welke aanvankelijk schenen te zullen worden opgevangen door de in het vorige artikel ⁴⁾ genoemde uitvinding, waardoor het mogelijk werd margarine te maken van vrijwel uitsluitend walvischtraan, terwijl men voordien tot ten hoogste 35 % traan in de margarine kon verwerken.

De toepassing van deze uitvinding maakte het echter mogelijk de grotere traanproductie van de seizoenen 1929/30 en 1930/31 op te nemen. Doch in 1931 daalden de prijzen van enkele concurrerende plantaardige vetten tot beneden den traanprijs, zooals uit tabel VII blijkt. Het gevolg was, dat de Unilever zich uit de traanmarkt terugtrok en geen voorkoop sloot voor het seizoen 1931/32. Inverband hiermede werd in het seizoen 1931/32 de geheele Noorsche vloot opgelegd, terwijl Engeland slechts in beperkte mate de walvischvaart uitoefende. Dientengevolge daalde de traanproductie tot 25 % van de productie van het voorgaande jaar. In 1932 sloten de Noorsche en Engelsche reederijen een productie-kartel, hetwelk eenigszins ten voordeele van de Engelsche reederijen was en er voorts toe leidde, dat de quota van de verouderde moederschepen werden verkocht. Spoedig trad echter een strijd om de quota op, welke in 1934 leidde tot het einde van het kartel.

De prijsdaling hebben de reeders weten op te vangen door aanpassing van de kosten eenerzijds en vollediger verwerking van de walvisch anderzijds. De grootere productiviteit blijkt duidelijk uit de gegevens van tabel VI: de gemiddelde productie per moederschip steeg van 26.987 barrels in het seizoen 1925/26 tot 103.263 barrels in het seizoen 1937/1938! Na 1934 trad, tengevolge van misoogsten en beperking van den katoenverbouw in de Vereenigde Staten, weer een prijsstijging van plantaardige oliën in, waardoor ook de traanpositie eenigszins verbeterde.

Een der doeleinden van het reeds genoemde productie-kartel der Noorsche en Engelsche reeders was tevens den walvischstand te beschermen. De actie hiertoe ging van Noorwegen uit, terwijl het Engeland dwong overeenkomstige maatregelen te nemen door aan de Noren het monstereen te verbieden op vaartuigen van landen, die overeenkomstige maatregelen niet namen. Ook hieruit blijkt de eigenaardige plaats, welke Noorwegen in de walvischvaart innam. Immers, zooals tabel V toont, waren in de Europeesche walvischvaart tot 1937 uitsluitend Noren

⁴⁾ „E.-S.B.“ van 24 November 1943, blz. 355.

werkzaam. In zoverre was dus de Engelsche walvischvaart weer afhankelijk van Noorwegen.

Desondanks kon de Noorsche walvischvangst zich niet handhaven. Nadat in het seizoen 1932/33 de walvischvaart, na een seizoen te hebben stilgelegen, weer werd hervat, daalde het percentage van Noorwegen in de totale traanproductie tot beneden 50 % en steeg dat van Engeland tot boven 40 %.

Allengs ging zich echter een zeer ernstige moeilijkheid voor Noorwegen voordoen, doordat de voornaamste importeerende landen, Engeland en Duitschland, er toe overgingen zelf in hun traanbehoefte te voorzien. Engeland ging in 1933 in verband met de Ottawa-overeenkomst een invoerrecht heffen van 10 %, terwijl het voorts niet alleen het aantal Engelsche expedities langzamerhand ging uitbreiden, doch tevens er toe overging een eigen bemanning voor de walvischvaart op te leiden.

TABEL VI.
Gemiddelde traanproductie per fabriekschip in de Antarc-
tische gebieden¹⁾.

I. Fabriekschepen.

Seizoen	Totale traanproductie	Totaal aantal fabriekschepen	Gemiddelde productie per fabriekschip	Vangdagen		Totale productie per dag v. de heele vloot	Gem. productie per bedrijfsdag der fabriekschepen
				Totaal	Gemiddelde per fabriekschip		
	barrels		barrels			barrels	barrels
1925/26	377.811	14	26.987	2.485	156	2.422	173
1926/27	454.234	16	28.390	2.498	156	2.912	192
1927/28	733.312	17	43.136	2.580	152	4.824	284
1928/29	1.282.281	25	51.293	3.762	150	8.549	341
1929/30	2.258.842	38	59.443	5.846	154	14.668	386
1930/31	3.384.048	41	82.538	6.940	169	20.024	488
1931/32	686.193	5	137.239	772	154	4.456	889
1932/33	2.395.042	17	140.885	2.522	148	16.183	950
1933/34	2.225.663	19	117.140	2.327	122	18.243	956
1934/35	2.312.702	23	100.552	2.834	123	18.802	816
1935/36	2.269.524	24	94.564	2.825	97	23.397	976
1936/37	2.527.026	30	84.234	3.484	96	26.323	876
1937/38	3.201.153	31	103.263	3.575	102	31.384	1.014
1938/39	2.564.506	34	75.427	3.281	97	26.438	782

II. Vangschepen.

Seizoen	Totale traanproductie	Totaal aantal vangschepen	Gem. traanproductie per vangschip	Gem. aantal walvissen p. vangschip	Vangdagen		Gem. traanprod. der vangschepen per bedrijfsdag	Gem. aantal walvissen p. bedrijfsdag door een vangschip gevangen
					Totaal	Gemiddeld p. vangschip		
	barrels		barr.			barrels		
1925/26	377.811	47	8.039	139	7.144	152	53	0,89
1926/27	454.234	57	7.969	197	8.537	150	53	0,87
1927/28	733.312	61	12.022	171	8.824	145	83	1,15
1928/29	1.282.281	88	14.571	180	12.835	146	100	1,18
1929/30	2.258.842	163	13.858	149	25.049	154	90	0,97
1930/31	3.384.048	200	16.920	175	33.690	168	100	1,04
1931/32	686.193	33	20.794	223	5.146	156	133	1,43
1932/33	2.395.042	112	21.384	208	16.604	148	144	1,41
1933/34	2.225.663	112	19.872	206	13.657	122	163	1,69
1934/35	2.312.702	143	16.173	211	17.946	125	129	1,69
1935/36	2.269.524	165	13.755	177	16.075	97	141	1,82
1936/37	2.527.026	184	13.734	178	17.761	97	142	1,84
1937/38	3.201.153	244	13.119	181	24.749	101	129	1,79
1938/39	2.564.506	270	9.498	136	26.104	97	98	1,40

¹⁾ Ontleend aan „International Whaling Statistics“.

Duitschland was, zooals uit tabel VIII blijkt, eveneens een zeer belangrijke consument van walvischtraan, welke het van Noorwegen betrok. Gebrek aan deviezen en streven naar autarkie leidden ertoe, dat ook Duitschland zelf aan de walvischvaart ging deelnemen. In het seizoen 1936/1937 nam Duitschland met één expeditie aan de Antarcische walvischvaart deel en in het seizoen 1938/1939 reeds met vijf expedities, waardoor Duitschland in dat seizoen ruim 10 % van de totale traanproductie zelf verzorgde.

Daarenboven ging ook Japan aan de walvischvaart in de Antarcische gebieden deelnemen. Japan oefent reeds eeuwenlang de walvischvaart uit in den Stillen Oceaan. Zooals wij reeds zagen oefent Japan de walvischvaart uit-

sluitend uit, ten behoeve van het walvischvleesch, hetgeen in Japan volkvoedsel is. De traan werd uitgevoerd om de inheemsche plantaardige vetten en de vischolie geen concurrentie aan te doen en bovendien om deviezen te verkrijgen. In het seizoen 1934/1935 ging echter ook Japan deelnemen aan de walvischvaart in de Antarctische gebieden, waarvoor het een Noorsch fabriekschip had gekocht. In het seizoen 1939/1940 had Japan reeds 10 moederschepen in bedrijf, waarmede het ongeveer 15 % van de totale traanproductie verzorgde.

Doordat Japan zelf het vleesch verbruikte, doch de traan uitvoerde, werd het een storende factor op de Europeesche traanmarkt. Het gevolg van dezen strijd om de traan was, dat door het optreden van deze nieuwe producenten er in 1938 wederom een aanzienlijke overproductie was, welke tot ernstige moeilijkheden, in het bijzonder voor Noorwegen, aanleiding zou hebben gegeven, ware het niet, dat de Engelsche Regering in 1938 100.000 ton traan uit de markt nam ter vorming van een oorlogsreserve. Voor Noorwegen zagen de vooruitzichten der walvischvaart er de laatste jaren dan ook zeer ongunstig uit. Het Noorsche aandeel in de totale productie was gedaald tot 30 % en de werkgelegenheid was van 10.500 man in 1930 ingekrompen tot 7.500 man in 1939, waarvan, zooals uit tabel V blijkt, een belangrijk deel onder vreemde vlag werkte.

TABEL VII.

Gemiddelde prijzen per ton van walvischtraan en plantaardige oliën te Londen ¹⁾.

Jaar	Traan		Kokosnoten		Palmolie		Palm-pitten		Sojaboonen	
	£	sh	£	sh	£	sh	£	sh	£	sh
1920	90	—8	95	—2	66	—16	87	—2	—	—
1921	31	—5	50	—8	34	—13	45	—15	—	—
1922	32	—10	39	—6	33	—11	36	—12	—	—
1923	33	—0	44	—6	36	—1	39	—4	35	—15
1924	34	—15	48	—7	39	—12	42	—11	39	—6
1925	35	—13	47	—11	40	—10	42	—11	39	—5
1926	34	—0	44	—5	37	—2	41	—19	33	—10
1927	27	—17	43	—7	33	—5	37	—18	32	—3
1928	28	—7	40	—6	35	—0	38	—3	32	—0
1929	29	—17	34	—7	33	—12	35	—1	30	—2
1930	25	—0	29	—8	24	—10	29	—13	25	—4
1931	21	—19	21	—18	17	—5	22	—13	16	—17
1932	11	—19	23	—18	16	—10	23	—1	18	—15
1933	13	—0	18	—1	14	—5	18	—3	17	—9
1934	10	—8	13	—9	12	—12	14	—2	13	—8
1935	12	—7	20	—14	19	—0	20	—14	20	—19
1936	17	—10	24	—7	19	—10	24	—6	23	—12
1937	20	—7	25	—8	22	—2	26	—17	24	—10
1938	13	—0	16	—4	14	—5	17	—3	17	—10
1939	14	—18	—	—	—	—	—	—	—	—

¹⁾ Ontleend aan „International Whaling Statistics“.

Onder deze voor de walvischvaart in het algemeen, en voor de Noorsche walvischvaart in het bijzonder, moeilijke omstandigheden, brak in 1939 de tweede wereldoorlog uit.

De economische beteekenis van de walvischtraan.

De strijd om de walvischtraan gedurende de laatste jaren voor den huidige oorlog wijst er op, dat traan een belangrijk product is geworden. De economische beteekenis van de traan kan men echter niet afleiden uit vergelijking met de totale wereldproductie van plantaardige en dierlijke vetten; immers deze laatste bedraagt ongeveer 21 à 22 miljoen ton per jaar, terwijl de traanproductie slechts 4 à 500.000 ton per jaar bedraagt.

TABEL VIII.

Invoer van walvischtraan in 1000 tons ¹⁾.

	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Engeland	31	40	45	49	59	67	87	130	83	125	123	144	152	172	247
Duitschland	14	24	33	58	78	99	143	144	231	177	148	249	160	167	152
Frankrijk	2	3	3	3	2	3	2	10	9	12	7	7	1	—	—
Vereenigde Staten	20	3	28	18	31	24	33	62	—	2	9	10	13	24	10
Italië	3	3	3	2	2	7	5	4	3	4	—	—	—	—	—
Nederland	24	28	36	57	56	89	114	80	32	109	56	56	65	82	71
Denemarken	—	8	12	8	14	19	21	30	31	39	33	45	46	39	35
	94	109	160	195	242	308	402	460	389	468	376	511	437	484	515

¹⁾ 1924—1936, ontleend aan Dr. E. Lyngge: „Der Walfang, ein Beitrag zur Weltwirtschaft der Fettstoffe“.
1936—1938, ontleend aan K. Brandt: „Whale oil, an economic analysis“.

TABEL IX.

Nederlandsche uitvoer en entrepôtverkeer ¹⁾. (in tonnen).

	Uitvoer v. geharde traan	Entrepôtverkeer		
		Opslag	Uitslag	
			In het vrije verkeer binnenslands	Naar het buitenland
1935	34.931	163.911	46.066	69.671
1936	36.528	144.781	59.878	60.986
1937	48.958	140.737	77.249	73.111
1938	47.471	151.670	68.820	121.236

¹⁾ Ontleend aan In- en uitvoerstatistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Van de wereldproductie van plantaardige en dierlijke oliën en vetten komt echter slechts een deel op de wereldmarkt. De walvischtraan komt daarentegen in haar geheel op de wereldmarkt en vertegenwoordigt daardoor naar hoeveelheid ongeveer 10 % van den totalen internationalen handel in oliën en vetten; de walvischtraan nadert daardoor de commercieele beteekenis van den uitvoer van boter, welke ongeveer 12 % van de totale exporthoeveelheid van oliën en vetten bedraagt.

Voorts beïnvloedt walvischtraan de olie- en vetmarkten in het bijzonder, doordat zij in hoofdzaak in de maanden Maart, April en Mei als totaal op de Europeesche markt komt, waarbij het belangrijkste is, dat zij grootendeels wordt opgenomen door de voornaamste vet-importeerende landen: Engeland, Duitschland en Nederland. Bovendien vertoont het vetverbruik een stijgende trend, hetgeen in het bijzonder te danken is aan de opkomst van de margarine-industrie, waarvoor walvischtraan een belangrijk product is.

Daardoor is walvischtraan, de goedkoopste vetsoort, voor de West-Europeesche industrielanden van het grootste belang.

Slobeschouwing

Uit het bovenstaande blijkt niet alleen, dat walvischtraan een zeer belangrijke grondstof is, doch dat de bescherming van den walvischstand, dus voorkoming van roofbouw, van niet minder beteekenis is. Internationale regeling door de belanghebbende visscherij-mogendheden is dan ook noodzakelijk. Immers, een voortzetting van den strijd der laatste jaren zou er toe moeten leiden, dat het Antarctische gebied evenals het Arctische gebied wordt doodgevischt. Dit zou het verlies beteekenen van een belangrijke grondstof, waarvan men de optimale productie op 4 à 500.000 ton per seizoen raamt.

Van niet minder belang is de walvischvaart echter voor de werkgelegenheid. Immers, een land als bijv. Nederland, dat niet alleen een belangrijk binnenlandsch verbruik van traan heeft, doch dat tevens een belangrijke veredelingsindustrie bezit ten behoeve van den uitvoer van geharde traan en dat daarenboven een belangrijken handel in traan heeft, zooals blijkt uit het entrepôt-verkeer (tabellen VIII en IX), zou per seizoen 3 à 4 expedities, elk geraamd op een productie van ongeveer 20.000 ton traan kunnen uitrusten. Nadat, met behulp van gedeeltelijk buitenlandse bemanningen, Nederlandsche krachten zouden zijn geschoold in dezen tak van bedrijf, kan men verwachten, dat in enkele jaren de mogelijkheid van een goede werk-

gelegenheid zou worden verkregen voor 2.000 à 2.500 man, ongeacht de secundaire werkgelegenheid, welke de werven, machinefabrieken enz. nog bieden.

Raamt men, met behulp van buitenlandsche gegevens, de investering per expeditie op vooroorlogische basis op ruim 10 miljoen gulden, dan zou in een dergelijke reederij, na verloop van eenige jaren, ongeveer 50 miljoen gulden zijn geïnvesteerd. Neemt men hierbij de stijgende trend van het vetverbruik in aanmerking, dan is het duidelijk, dat de traanproductie van steeds meer belang zal worden.

Het bovenstaande moge er dan ook op wijzen, dat de walvischvaart in de toekomst niet alleen een belangrijke werkgelegenheid zou kunnen bieden, doch tevens, na het herstel der oorlogsschaden, een niet minder belangrijk object voor kapitaalinvesteering kan zijn.

Wij hebben reeds meermalen gelegenheid gehad in dit tijdschrift te wijzen op de mogelijkheden, welke de zeevisscherij kan bieden voor de eiwit- en vetvoorziening van de bevolking, zonder dat daarvoor deviezen noodig zijn⁴⁾.

Steeds bleef de Nederlandsche zeevisscherij, ondanks de zeer gunstige geografische ligging, zoowel ten opzichte van het binnenlandsche als het Midden-Europeesche achterland, ten achter bij de mogelijkheden, welke zij biedt. De oorzaak meenen wij te moeten zoeken in de snelle ontwikkeling van handel en verkeer in de 19e eeuw, alsmede de opkomst van de groot-industrie in het begin van deze eeuw, waarop zich alle aandacht heeft geconcentreerd. De zeevisscherij bleef daardoor min of meer afzijdig liggen, het bleef klein- en middelbedrijf, gefinancierd met familiekapitaal. De kapitaalcracht, noodig voor het doorzetten van nieuwe mogelijkheden, ontbrak. Voorts leidden de industrialisatie van overzeesche gebieden tijdens den eersten wereldoorlog, alsmede het toenemende geringere aanpassingsvermogen van het economisch leven na den oorlog tot het werkloosheidsprobleem, dat bij het uitbreken van den huidige oorlog zijn oplossing nog niet had gevonden.

Het is daarom noodzakelijk, dat elke bron van welvaart, dus ook de zeevisscherij, waarvan de walvischvaart een onderdeel is, ten volle wordt geëxploiteerd!

A. G. U. HILDEBRANDT.

⁴⁾ „E.-S.B.“, 25 Februari 1942: „De vischvoorziening van West- en Midden-Europa“.

„E.-S.B.“, 11 Maart 1942: „Problemen der West-Europeesche zeevisscherij“.

DE NIEUWE WATERWEG VAN ROTTERDAM NAAR ZEE 1856 — 1863.

I.

In niet één boek of publicatie over den aanleg van den nieuwen waterweg van Rotterdam naar zee wordt de naam genoemd — en dan met eere — van den Minister van Binnenlandsche Zaken, die in 1856, uit eigen beweging en op grond van eigen kennis als technicus, den stoot gaf om de studie van het vraagstuk van de verbetering van den waterweg langs Rotterdam naar zee, opnieuw aan de orde te stellen.

Het ging den minister Dr. G. Simons, oud-directeur van de Delftsche Academie voor de opleiding van ingenieurs, eerst om een studie, niet reeds om een plan. Aan een plan kwam deze eerste minister-technicus in zijn korte ambtsloopbaan als minister (1 Juli 1856—19 Jan. 1857) niet toe. Daarvoor had de politiek van den dag hem, den conservatief, den vijand der katholieken (Dr. G. Simons was één der leiders geweest van de Aprilbeweging) en der liberalen beide, den orthodox-protestant niet-Groeniaan, al te spoedig een beentje gelicht.

Bij de verdediging van zijn eerste begrooting voor het dienstjaar 1857 ondervond Simons alleen den steun der conservatieven. Bij de stemming over zijn begrooting

was Groen gouvernementeel en zóó staakten in de Tweede Kamer tot tweemaal toe de stemmen¹⁾. De begrooting was hiermede verworpen. Simons trad af. Van dezen tijd af waren Simons en Thorbecke geslagen vijanden²⁾.

Het werk, door Simons als minister verricht, kan niet zeer belangrijk zijn. Met de derde afdeling (Waterstaat) van zijn departement trad hij dadelijk in contact. Allerlei voorstellen gingen van den minister zelf uit. Het was natuurlijk voorbereidend werk.

Minister Dr. G. Simons, zeer gezien bij Koning Willem III — dit was bij de liberale oppositie van 1856 ook al geen aanbeveling! — heeft voor de technische zijde van het departementale werk meer belangstelling dan voor de politieke zijde van den ministerarbeid. Hoewel Dr. G. Simons ook voor het onderwijsvraagstuk belangstelling heeft, ligt de politieke zijde van het lager onderwijs hem slecht. De minister van justitie Mr. van der Brugghen dreigt hier de leiding over te nemen. Dr. Simons denkt meer aan de middelen tot vermeerdering van de welvaart. Het spoorwegvraagstuk — er zijn vele aanvragen loopende om concessies te verkrijgen; de concessievoorwaarden zijn in onderzoek — heeft dadelijk des ministers aandacht. De „doorgraving van Holland op zijn smalst“ is reeds in het publiek een onderwerp van heftig debat. De minister werpt zich op deze materie van wetgeving. De minister stelt ook dadelijk allerlei technische commissies in, o.a. voor de verbetering van het Noord-Hollandsch kanaal. De Koning ziet des ministers ijver met welgevallen, maar... Z.M. vreest wel, dat de politieke zijde van de taak van dezen minister ietwat in het gedrang zal komen. De Koning keurt de economische plannen goed. Hij verneemt met belangstelling een voordracht tot het benoemen van een commissie, belast met het onderzoek naar den invloed, die een doorgraving der landengte van Suez op onzen handel en nijverheid kan uitoefenen, maar vraagt de politiek van den dag niet te vergeten. Het is, alsof de Koning wel weet, dat straks de Tweede Kamer vooral de politieke kwesties aan de orde zal stellen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken, Dr. G. Simons, denkt aan de uitbreiding van de welvaart in Nederland en dus ook aan den Rotterdamdschen handel. Er zijn klachten over de moeilijkheden voor de scheepvaart op de handelswegen van Rotterdam naar zee. De minister wil dit probleem in studie nemen. De minister heeft een nieuw idee.

Dr. G. Simons heeft een verreikend besluit aangedurfd. Bij Ministerieel Besluit van 2 Augustus 1856 werd aan een jong ingenieur, ondergeschikt rijksambtenaar, de prachtige opdracht gegeven een onderzoek te doen naar de verbetering der riviermonden in Groot-Brittannië en in Frankrijk. Op 15 October 1856 teekent P. Caland zijn merkwaardig en nu nog zeer lezenswaardig rapport, aan den minister Simons uitgebracht. Dit rapport bevat nog niet de latere, groote gedachten van Caland. Wel spreekt de jonge ingenieur reeds van „den nieuwen riviermond, zoo tot de vorming daartoe wordt overgegaan“. Waar die nieuwe riviermond moet komen wordt nu nog niet gezegd.

Maar het begin is daar. In den geest van den jongen ingenieur heeft minister Simons de vonk der bezieling aangeblazen. De nieuwe riviermond zal er komen. De

¹⁾ Merkwaardig deze stemming. Elout van Soeterwoude, die niet voldoende vertrouwen had in Dr. Simons, verliet bij de eerste stemming vroeg de vergadering en was den dag daarop opzettelijk afwezig. Hij had Dr. Simons' begrooting kunnen redden. Elout van Soeterwoude stemde altijd zóóals Groen stemde; ditmaal wilde hij niet openlijk van Groen afwijken en onthield hij zich van medestemmen. (Brieven Isaac da Costa, III p. 76).

²⁾ De oud-minister werd nu spoedig tot lid van den Raad van State benoemd, maar bij de nieuwe samenstelling van den Raad van State in 1862 door Thorbecke niet voor herbenoeming aan den Koning voorgedragen. De referendaris van Breugel schrijft in dat jaar in zijn persoonlijke aantekeningen omtrent den Raad van State, dat dit werd opgevat als een persoonlijke onaangenaamheid van den minister tegen Simons.

geschiedenis van den nieuwen waterweg van Rotterdam naar zee begint met 2 Augustus 1856³⁾.

* *

Minister Simons treedt op 19 Jan. 1856 af. A. G. A. van Rappard, oud-directeur van het Kabinet des Konings, in 1854 opgenomen in het ministerie van Hall als minister van den Hervormden Eeredienst en als zoodanig overgegaan in het ministerie van der Bruggen (1 Juli 1856), neemt op 19 Jan. 1856 de portefeuille van Binnenlandsche Zaken over. De politieke zijde van dit departement wordt door den nieuwen minister beheerscht. Met zijn medewerking komt de Lager Onderwijswet 1857 tot stand. Van de techniek weet de minister niets. Wat nood? De minister benoemt een college ad hoc, een „Raad van Waterstaat”. Zoo bereiken adviezen het ministerie, zoowel over de „doorgraving van Holland op zijn smalst” (Aug. 1859), als over de verbetering van den waterweg van Rotterdam, naar zee om toegang te verkrijgen voor schepen met een diepgang van 7 meter.

Het is een bekende datum in de geschiedenis van den nieuwen waterweg, die 5e November 1857, toen aan den Raad van Waterstaat de opdracht werd gegeven: a. de plannen voor de verbetering van het Brielsche zeegat na te gaan, b. . . . , c. enz.⁴⁾ Bekend is ook, dat P. Caland, lid en secretaris van den Raad, een overwegenden invloed had op zijn advies. 21 Augustus 1858 draagt de Raad van Waterstaat aan den minister van Tets voor een *rijkswaterstaatswerk* te ondernemen (volgens het plan van Caland van 25 Januari 1858) tot doorgraving van den Hoek van Holland. Dr. G. Simons zal tevreden geweest zijn. Zijn opdracht had aan den geest van Caland de materie geleverd, ter bewaking waaryan Caland zijn leven inzette. De nieuwe open waterweg naar zee zou tot stand komen. Maar waarop moet Rotterdam nu nog wachten?

* *

Op 18 Maart 1858 was een nieuw ministerie opgetreden. Het was een fusie-kabinet. Conservatieven (Rochussen, Boot) hadden zich vereenigd met liberalen (van Bosse, van Tets) om naar 's Konings wensch een gematigd liberaal bewind te voeren. De taak van het ministerie lag allerleest op economisch terrein. Het ging om de welvaart van het land, om den aanleg van spoorwegen, om het graven van kanalen. Het vorige kabinet Mr. van der Bruggen—van Rappard was met de spoorwegpolitiek bij de Kamer niet gelukkig geweest. Hier scheen ook de politiek een leelijke rol te spelen. De regeeringsontwerpen van 11 Juli 1857 bleven liggen. Een aanvraag van 100.000 gulden, bestemd voor het nemen van voorbereidende maatregelen van staatswege voor onderzoekingen, werd afgewezen. Een ongunstig Voorloopig Verslag van 18 Nov. 1857 weerhoudt verdere actie der Regeering. Is er ook politiek verder der liberalen? De Koning meende, dat de politiek minder belangrijk was op dit moment: Zal nu dit nieuwe fusie-kabinet slagen? „Thorbecke wil dit (d.w.z. deze politieke combinatie) niet”. (Dagboek van Mr. van Bosse). Thorbecke heeft het kabinet tegengewerkt. Heeft Thorbecke daarmede de welvaart van het land geschaad? Een historisch overzicht zal het antwoord moeten geven. Dr. A. Plate springt, in zijn kort geschiedverhaal, van het bovenvermelde advies van 21 Augustus 1858 ineens over op het wetsontwerp Haanstra-van Hall (Oct. 1860) en dan.

³⁾ Of, wil men liever, met het belangrijke rapport door den minister Simons op 24 Juli 1856 voor den Koning opgemaakt en door dezen goedgekeurd. Dit stuk is in de literatuur nooit meer vermeld. Het is gepubliceerd in de Staatscourant van 30 Juli 1856. Hier blijkt weer eens de waarheid van het oude beweren, dat, wanneer een minister een besluit geheim wil houden, hij het moet publiceren in de Staatscourant. Dit was nu wel niet de bedoeling van Simons, maar niemand vermeldde later ooit dit initiatief-rapport.

⁴⁾ Uitvoeriger: „De waterweg langs Rotterdam naar zee, 1866—1916”, (uitgegeven door het Ministerie van Waterstaat), bewerkt door A. T. de Groot. Zie ook Dr. A. Plate, „De Rotterdamsche Waterweg 1863—1914”, pag. 18 e.v.

op Thorbecke's wet van 24 Jan. 1863 S. 4. Hij vermeldt dan: „Als bekwaam tacticus had hij (Th.) het plan tot doorsnijding van den Hoek van Holland saamgekoppeld met een voorstel tot verleen van concessie aan particulieren tot aanleg van het kanaal naar IJmuiden, steunende op landontginning en heffing van kanaalrechten”.

Maar was Thorbecke's tactiek van 1858—1862 nu wel in het belang van Rotterdam geweest? Had soms de politiek Rotterdam rustig laten wachten, totdat de hooge heeren uitgekibbeld waren? De ingenieur A. T. de Groot volstaat in zijn werk: „De Waterweg 1866—1916” (pag. 19) met de klacht: „in verband met nadere overwegingen ten aanzien van het kanaal van Amsterdam naar de Noordzee, bleef ook de zaak der verbetering van den Rotterdamschen Waterweg aangehouden”. Rotterdam kon wachten!

C. W. DE VRIES.

AANTEKENINGEN.

HET VOLKSCREDIETWEZEN IN DE DEPRESSIE.

Een koloniaal-economisch onderwerp wordt behandeld in het boek van R. M. Dr. Soemito, dat als no. 34 in de reeks publicaties van het Nederlandsch Economisch Instituut is verschenen. De betekenis van het officieele volkscredietwezen voor de Indonesische samenleving, speciaal gedurende de depressiejaren na 1929, is hierbij het voorwerp van onderzoek geweest.

In het eerste hoofdstuk wordt een beschrijving gegeven van de rol, die het geld speelt in de Indonesische samenleving, die voor het grootste deel een gemengde sfeer van geldhuishouding en productenhuishouding omvat. Het geld vervult in deze samenleving de functie van betaalmiddel, van ruilmiddel en van rekeneenheid. Als zoodanig is het geld in de desa-huishouding reeds onmisbaar; zelfs voor haar meest dagelijksche behoeften heeft de bevolking nu geld noodig. De schrijver keert zich dan ook tegen de opvatting, als zou het geld in deze maatschappij nog slechts een rol van zeer ondergeschikte betekenis vervullen, waardoor een eventueele „terugtocht in de productenhuishouding” niet veel bezwaren met zich zou brengen. Een dergelijke „terugtocht” moet gepaard gaan met een zeer pijnlijk gevoelde verarming, zooals in de depressie na 1929 duidelijk aan het licht is gekomen.

Met het geld als rekeneenheid wordt tegelijk het terrein van het crediet betreden. Het creditelement speelt in deze samenleving een zeer groote rol. Er wordt aandacht gewijd aan het verschijnsel, dat in de Indonesische samenleving de rentevoet dikwijls zulke buitensporige afmetingen aanneemt. Bij de verklaring hiervan, zoekt de schrijver aansluiting bij de gedachten, die te dezen aanzien door Irving Fisher zijn ontwikkeld. Deze komen hierop neer, dat de mate van voorkeur voor tegenwoordig inkomen, boven toekomstig, sterk den invloed ondergaat van de vier volgende factoren:

- de grootte van het inkomen,
 - de vorm, dien de inkomstenstroom in den tijd aanneemt, de samenstelling van het inkomen, en
 - het onzekerheidselement in dien inkomstenstroom.
- Tenslotte worden in dit hoofdstuk de diverse vormen van crediet vermeld, die in de betrokken maatschappij zijn te vinden.

Het georganiseerde crediet heeft in deze nog overwegend statische maatschappij hoofdzakelijk een taak van nivellering te vervullen, d.w.z. het moet de landbouwersgroep, die verreweg het grootste deel dier maatschappij uitmaakt, haar perioden van financieele moeilijkheden helpen overbruggen. Pas bij een verdergaande differentieering van de economische sfeer zal het mogelijk zijn om het statische crediet (= crediet, gericht op handhaving van het bereikte welvaartspeil) dynamisch te doen worden (gericht op een werkelijke verhooging van het welvaartspeil). De auteur poneert dan de stelling,

dat crediet op zich zelf nooit oorzaak is van een dynamiseering der economische werkzaamheid, doch dat een goed georganiseerde credietverleening wel een zeer belangrijke voorwaarde daarvoor kan zijn. Later, bij de behandeling van de sociaal-economische aspecten van het volkscredietwezen, vindt hij nog gelegenheid hierop terug te komen en dit nader te argumenteeren.

In het tweede hoofdstuk wordt dan in het kort het verloop nagegaan van de geldinkomsten der bevolking in de depressie. De zeer sterke daling van deze geldinkomsten heeft een grooten terugslag gehad op de uitleeningen van de bedrijven van het volkscrediet.

Aan de hand van uitvoerig cijfermateriaal wordt in de volgende zes hoofdstukken de bedrijfspositie van de diverse instellingen van het volkscrediet nader geanalyseerd. De positie der volksbanken was aan het eind van 1933 in het algemeen zeer wankel. Er viel een belangrijke beperking der activiteit, hooge achterstand en ongunstige bedrijfsresultaten te constateeren. Op Java en Madoera daalde het door de volksbanken uitgeleende bedrag van 1929 t. e. m. 1933 met 44% en het aantal uitgegeven schuldbewijzen met 60%. De aanpassing der individueele leensommen heeft in een te langzaam tempo en in onvoldoende mate plaats gehad. Het bedrag van den achterstand steeg in genoemd tijdvak met 770%. Dit alles heeft een sterke vermindering veroorzaakt in de ontvangsten aan interest op uitleeningen. Deze derving van inkomsten kon niet voldoende worden gecompenseerd door rigoureuze bezuinigingen in de bedrijfskosten. Zoo is het niet te verwonderen, dat de bedrijfsresultaten hoe langer hoe ongunstiger werden. In 1932 waren er van de 74 banken op Java en Madoera slechts 24, die een winstsaldo te zien gaven, en in 1933 was dat aantal verminderd tot 13. Bij verschillende banken moest dan ook worden ingeteerd op de zuivere vermogens. In de Buitengewesten is het verloop niet veel gunstiger geweest. Daar zijn de welvaart en de geldinkomsten der bevolking in veel directer mate afhankelijk van de wereldconjunctuur. In de jaren 1929 t. e. m. 1933 verminderden de uitleeningen in de rubberstreken met 89%, in de klapperstreken met 39% en in de gewesten der overige banken van de Buitengewesten met 62%. Het bedrag van den achterstand steeg in de genoemde streken respectievelijk met 572%, 692% en 437%. Van de 18 banken in de Buitengewesten waren er in 1932 slechts vijf, die een winstresultaat te zien gaven, in 1933 slechts twee.

In 1934 heeft een zeer verregaande reorganisatie van het volksbankwezen plaats gehad. De tot dan toe zelfstandige volksbanken werden, tezamen met de Centrale Kas (die tot dat oogenblik als controleerend en leidinggevend instituut fungeerde), samengesmolten tot één groote instelling, de Algemeene Volkscredietbank, met haar plaatselijke kantoren. Hiermee werd een eind gemaakt aan het dualisme in de organisatie van het volkscredietwezen, waarbij dikwijls een tegenstelling aan den dag trad tusschen de Centrale Kas aan den eenen kant en de formeel nog zelfstandige volksbanken aan den anderen kant. De totstandkoming van de „A.V.B.” lag geheel in de lijn der ontwikkeling, alleen hebben de omstandigheden van crisis en depressie dit proces in belangrijke mate versneld. Met deze concentratie kwam een versterking van de financieele kracht tot stand, terwijl de voorwaarden werden geschapen voor een betere vervulling van de sociaal-economische taak van het credietverleening-apparaat. Men hoopte te kunnen uitkomen boven het peil van de massale credietverstrekking en beter te kunnen voorzien in de individueele credietbehoeften. Diepgaande economische onderzoekingen konden worden verricht, die uitgingen van een aan de centrale instelling verbonden wetenschappelijken staf.

De desaloemboengs hebben betrekkelijk weinig van de depressie te lijden gehad. Dit is begrijpelijk, daar deze instellingen crediet in natura (rijst) verstrekken.

In deze voor de bevolking zoo moeilijke jaren kon worden geconstateerd, dat er een sterke behoefte aan dit soort crediet bestond. Ook de desabanken, die geldcrediet verschaffen, hebben niet zoo in die mate als de volksbanken den nadeeligen invloed van de depressie ondergaan. Dit vindt zijn oorzaak in de geringe bedragen en de korte termijnen van uitleening. Na de totstandkoming van de „A.V.B.” is de controle op de dorpscredietinstellingen overgedragen op de administrateurs van de plaatselijke kantoren van de „A.V.B.” Dit geeft een goeden waarborg voor een betere samenwerking tusschen volkscredietbank en desabank, waardoor een onnodig op elkaars terrein werken kan worden voorkomen. De schrijver is van meening, dat in dit opzicht nog heel wat kan worden verbeterd. De „A.V.B.” zou de uitgifte van kleinere bedragen veel meer moeten overlaten aan de dorpsbanken.

Het laatste hoofdstuk is gewijd aan eenige sociaal-economische aspecten van het volkscredietwezen. In de eerste plaats worden de schulden en schuldbevrijding van het platteland aan een beschouwing onderworpen. De diverse oorzaken van de schuldimpasse werden nagegaan. Vooral het crediet op te leveren product, verstrekt door de opkoopters, bleek in de depressie een groot euvel te zijn geworden. De „A.V.B.” heeft toen op groote schaal een actie tot schuldbevrijding van het platteland ingezet, waarmee zij werk van groote sociale beteekenis heeft verricht. Bij deze actie werd de coöperatie ingeschakeld, in dien zin, dat speciale coöperaties voor de schuldbevrijding in het leven werden geroepen.

Dan gaat de schrijver over op de behandeling van het onderdeel crediet- en coöperatiewezenen. In de coöperatie wordt het middel bij uitstek gezien, om het welvaartspeil van de bevolking omhoog te brengen. Door middel van de coöperatie zal de zoozeer gewenschte dynamiseering van de economische werkzaamheid der bevolking kunnen worden bewerkstelligd. Daarmede zal tevens aan het verstrekte en aangewende crediet een dynamisch karakter worden gegeven. In groote trekken wordt dan de groei van het coöperatiewezen in de Indonesische maatschappij, met de daarbij betrokken problemen, beschreven.

Tenslotte besluit de schrijver zijn beschouwing met een paragraaf over: crediet en nijverheid. De verschillende vormen van nijverheid, die in Indonesië zijn te vinden, worden besproken. Uiteraard valt het accent op de inheemsche nijverheid, die de kleine en middenbedrijven omvat. Hierbij blijkt, dat de positie van de kleine producenten vrij ongunstig is ten opzichte van de groothandelaren, die de afnemers der producten zijn: het credietelement heeft ook hier weer een belangrijke beteekenis. Evenals bij de agrarische producenten kunnen hier organisaties van producenten voor deze van groot nut zijn om hun positie t. o. v. de groothandelaren te versterken. In samenwerking met den Nijverheidsvoorlichtingsdienst verstrekt de „A.V.B.” credieten voor nijverheidsdoeleinden. Zij heeft dan ook een niet onbelangrijk aantal nijverheidsobjecten mee helpen financieren. Hier is geen sprake meer van een massale en schablone-achtige credietverstrekking en aangenomen mag worden, dat voor een zeer belangrijk deel deze credieten reeds een dynamisch karakter bezitten. Immers, daarbij is de differentieering (en daarmede de dynamiseering) van de economische werkzaamheid der bevolking bezig zich te voltrekken.

PUBLICATIE No. 34 VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT.

Zoojuist is verschenen de 34ste publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut, t.w.:

„Het volkscredietwezen in de depressie”, door R. M. Dr. Soemitro Djojohadikoesoemo. Deze studie wordt in den handel gebracht voor f 5,50. Voor donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut geldt de verminderde prijs van f 4,10.

Donateurs en leden kunnen zowel bij het Secretariaat van het N.E.I., Nieuwe Binnenweg 175a, Rotterdam-C. (Giro No. 8408), als bij de uitgevers (De Erven F. Bohn N.V. Haarlem) bestellen. Anderen *uitsluitend* bij den boekhandel en de uitgevers.

HET GELDWEZEN IN DE GELEIDE ECONOMIE.

De Vereeniging voor de Staatshuishoudkunde en de Statistiek heeft als onderwerp van bespreking voor de jaarvergadering, welke 11 December a.s. te Utrecht zal worden gehouden, gekozen: het geldwezen in de geleide economie.

Een drietal inleiders heeft zich voor de behandeling van verschillende aspecten van dit onderwerp ter beschikking gesteld, nl. *Prof. Mr. J. G. Koopmans*, *Dr. P. Hennipman* en *Prof. Dr. G. M. Verrijn Stuart*. Van de door deze heeren te houden inleidingen zijn thans, met het oog op de bekende papierpositie beknopte, samenvattingen verschenen, waaraan wij hier, gezien de actualiteit van het onderwerp, één en ander zullen ontleenen. Daar het hier een samenvatting van samenvattingen betreft, is het wel te vreezen, dat aan het oorspronkelijk betoog der inleiders door het geven van een globaal overzicht te zeer afbreuk zou worden gedaan. Wij zullen ons dan ook beperken tot het releveeren van eenige der meest naar voren springende deelen uit de gedachtengangen.

Uitgangspunt der bestaande geldtheorieën is, dat het geld in de eerste plaats een instrument der ruilverkeersmaatschappij is, waardoor men bij de behandeling der geldproblemen van de praemissen van een vrij ruilverkeer en een vrije prijsvorming pleegt uit te gaan. Wat zijn nu de consequenties voor de geldtheorie en de geldpolitiek, wanneer deze praemissen worden losgelaten en dus het bestaan van ordeningsmaatregelen van *niet-monetair* aard als gegeven wordt aangenomen, aldus, in het kort, de vraagstelling. Daarbij bespreekt *Prof. Mr. J. G. Koopmans* deze consequenties voor den aard en functies van het geld, alsmede de wetten, waardoor het geldmechanisme wordt beheerscht. De beide andere inleiders houden zich bezig met de wijzigingen, die hieruit voortvloeien voor de geldpolitiek, waarbij *Dr. P. Hennipman* het nationale, *Prof. G. M. Verrijn Stuart* het internationale aspect beziet.

Prof. Koopmans begint zijn theoretische betoog met een analyse van het begrip „geleide economie”, welke hem leidt tot onderscheiding van een drietal typen, welke hij A, B en C noemt en welke als criterium hebben:

A, dat de ruil als zodanig komt te vervallen;

B, dat de ruil blijft gehandhaafd, maar dat de beschikingsvrijheid van de afzonderlijke subjecten over vermogens en/of inkomensbestanddeelen wordt beperkt;

C, dat het ruil- en prijsvormingsmechanisme van de vrije verkeershuishouding wordt gehandhaafd, maar dat de leidinggevend instanties er naar streven *via dit prijsvormingsmechanisme* zelf bepaalde resultaten te bereiken.

Na een korte vaststelling van de geldfuncties wordt geconcludeerd, dat deze in de geleide economie van het type A en B van die in de vrije ruilverkeersmaatschappij verschillen, terwijl type C zich in dit opzicht niet principieel van de vrije ruilverkeershuishouding onderscheidt. Dit op grond van de volgende redeneering. Kenmerkend voor de vrije ruilverkeersmaatschappij is, dat hierin de economische subjecten de nivelleering van het grensnut vrij kunnen nastreven. Het geld zal zijn ruilmiddelfunctie slechts volledig kunnen vervullen, indien in alle richtingen vrijheid van besteding mogelijk is. Is deze vrije besteding mogelijk, dan zal de grensnut-nivelleering zich ook tot het geld zelf, nl. in zijn hoedanigheid als kasvoorraad, uitstrekken. Dit geldt voor het geld als ruilmiddel. Doch ook voor het geld als rekenmiddel is deze samenhang tusschen het grensnut der laatstaangeschafte goederen en den laatst aangehouden geldeenheid van

fundamenteele beteekenis. Immers, deze wederzijdsche nivelleeringstendens houdt in: „dat in de vrije ruilverkeershuishouding de goederen en diensten door de afzonderlijke economische subjecten ook in feite zullen worden gewaardeerd overeenkomstig hun in geld uitgedrukte marktprijzen”. Daardoor kan, in een dergelijke maatschappij, een vergelijking van de waarde tusschen verschillende goederen en diensten onderling het eenvoudigst en het zekerst geschieden door het vergelijken van hun op de markt tot stand komende geldprijzen, d.w.z. door de geldeenheid telkens als rekenenheid te gebruiken.

In de geleide economie van het type A en B komt nu in beginsel een dergelijke nivelleering van het grensnut niet tot stand, daar door de opgelegde beperkingen bepaalde transacties, die een economisch subject zou willen ondernemen, teneinde de nivelleering dichter te benaderen, niet mogelijk zullen zijn. Hieruit vloeit voort, dat de prijzen geen equatieprijzen zullen zijn, in dien zin, dat er geen onbevredigende marktprijzen zullen overblijven. Dit geldt zowel voor „schaarschte-economie” als voor „overvloedseconomie”, waarbij in het eerste geval een tendens tot overschrijding van de officieele prijzen zal kunnen optreden, terwijl in het tweede geval aanleiding tot prijsonderbieding kan bestaan.

Prof. Koopmans concludeert hieruit voor deze maatschappijvormen tot een inschrompeling van de geldfuncties. Er zullen andere waardeeringsmaatstaven worden aangelegd dan alleen de geldprijzen. Het probleem van de „Wirtschaftsrechnung” — het vinden van een calculatiebasis voor de economische beslissingen der leidende instanties — doet zich dus niet alleen in het type A; de gesocialiseerde maatschappij, doch ook in het type B voor. Nog een andere functie, welke het geld niet meer op de juiste wijze vervult, is die van subsidiair prestatiemiddel ter vergoeding van verliezen of achterwege blijvende prestatie in natura. Dit zou derhalve in een geleide economie op den duur ook bijv. een herziening van de voorschriften betreffende de schadeverzekering met zich moeten brengen.

In een geleide economie van het type C gelden bovengenoemde bezwaren, althans voor de economische subjecten, in hoofdzaak niet. Het handhaven van het prijsvormings- en het marktmechanisme, laat hier voor de afzonderlijke subjecten de mogelijkheid van een grensnutnivelleering bestaan, zij het ook, dat als verschilpunt optreedt, dat zij te maken hebben met door de Overheid gemanipuleerde, in plaats van met door het vrije marktmechanisme tot stand gekomen prijzen.

Tenslotte gaat *Prof. Koopmans* in op de factoren, die in een geleid stelsel van het type B de koopkracht van het geld bepalen. Daarbij komt ook het probleem van de beteekenis, die het bestaan van een zwarte markt heeft voor de geldwaarde, ter sprake.

Dr. P. Hennipman bespreekt, zooals vermeld, de binnenlandsche geldpolitiek in de geleide economie. Schr. wijst op twee moeilijkheden t. a. v. zijn onderwerp, nl. de vaststelling van het begrip geleide economie en het nauwe verband tusschen binnenlandsche en buitenlandsche waarde van het geld. Van de internationale problemen afziende, stelt hij als voornaamste object der geldpolitiek de grootte van den effectieven geldsomloop, d.w.z. het product van geldhoeveelheid en omloopsnelheid, waarvan echter practisch alleen de eerstgenoemde factor voor beheersching in aanmerking komt. Hoofdzak der geldpolitiek in de vrije economie is de handhaving van het monetair evenwicht, d.w.z. het evenwicht tusschen geldstroom en goederenstroom. Ook in de geleide economie blijft handhaving van dit evenwicht het primaire doel der geldpolitiek. Er zijn echter belangrijke verschillen, ten eerste in de plaats, die de geldpolitiek bij de verwezenlijking van dit doel heeft. In de vrije economie is de geldpolitiek daartoe het eenige middel; in de geleide economie is de taak der geldpolitiek ten deele door de prijs- en inkomens-

politiek overgenomen en heeft de geldpolitiek dus slechts een complementair karakter. In de geleide economie worden prijzen en inkomens, meer of minder ingrijpend beheerscht; in een vrij economisch stelsel niet. Dit geeft aanleiding tot een tweede essentieel verschil ten aanzien van een onmisbaren eisch der geldpolitiek, het vinden van kwantitatieve normen.

In beide stelsels bestaat, volgens *Dr. Hennipman*, een relativiteit van normen, echter in verschillende zin; in de vrije economie in dezen zin, dat er geen enkele kwantitatieve maatstaf als algemeen geldig voor de handhaving van het evenwicht kan worden aangewezen. In de geleide economie daarentegen in dien zin, dat het monetair evenwicht op uiteenlopende wijzen kan worden in stand gehouden. D.w.z., dat binnen het kader van het monetair evenwicht verschillende richtlijnen voor de geldpolitiek alternatief mogelijk zijn, waartusschen dus een nadere keuze dient te worden gemaakt.

Bovendien bestaat de mogelijkheid, dat het monetair evenwicht als norm somtijds zal moeten wijken voor andere belangen, bijv. het door geldpolitieke maatregelen beïnvloeden van de *richting* der productie, in een oorlogseconomie bijv., en van den *omvang* der productie. Ook hierbij komt als een kenmerkend punt naar voren, dat in een vrij economisch stelsel dergelijke monetaire maatregelen als

zelfstandig middel worden toegepast, terwijl de relatieve beteekenis van de geldpolitiek t.o.v. andere beïnvloedingsmogelijkheden in een geleide economie, naarmate het leidinggeven groeit, geringer wordt.

Prof. G. M. Verrijn Stuart kiest uit de typen der geleide economie er één, nl. het door *Prof. Koopmans* onder B beschreven geval, als het meest actueele en daarom door hem in zijn inleiding als geleide economie te beschouwen stelsel. Uitgangspunt is, dat het geld in een dergelijk stelsel ook in het internationale verkeer door de Overheid aan een ingrijpende regeling zal moeten worden onderworpen; daarbij is het onderscheid met de vrije ruilverkeershouding vooral, dat „de vrije verhandelbaarheid van buitenlandsche betaalmiddelen niet, of slechts zeer partieel worden toegelaten”. Een strikte deviezencontrole, zoowel voor den internationalen ruil met goederen en diensten, als voor het internationale kapitaalverkeer, met uitzondering wellicht van enkele onbelangrijk geachte categorieën is inhaerent aan een geleid economisch stelsel. Stabiele wisselkoersen t.o.v. het buitenland kunnen echter ook in de geleide economie slechts op bevredigende wijze worden gehandhaafd, indien het buitenland dezelfde richtlijnen voor de geldpolitiek volgt als het eigen land.

MAANDCIJFERS.

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK.
EMISSIES IN MAART—OCTOBER 1943.

aand. obl. conv.	Naam	Groep	Emittent	Rente	Koers	Nom. bedrag	Reël bedrag
MAART							
conv.	R.K. Par. Armbestuur, Nijmegen	diversen	Ned. Landbouwbank	3½	100	330.000	330.000
conv.	St. Bonifatius Hosp., Leeuwarden	diversen	Ned. Landbouwbank	3½	100	600.000	600.000
conv.	Geld. Tramweg Mij.	sp.-en tr.w.	Heldring en Pierson	3½	120	500.000	600.000
obl.	Bouw- en Handel Mij. „Wabo”	diversen	H. Oyens en Zn.	3½	96½	300.000	290.250
obl.	Ver. t. b. v. Ger. Ziekenverzorging	diversen	Ingwersen & Co.	3½	100	100.000	100.000
APRIL							
aand.	's-Gravenh. Passage Mij.	diversen	Heldring en Pierson	—	120	250.000	300.000
conv.	's-Gravenh. Passage Mij.	diversen	Heldring en Pierson	3½	100	1.000.000	1.000.000
obl.	Gem. Rotterdam	gemeenten	Rott. Bankv.	3½	99½	2.160.000	2.149.200
conv.	Gem. Rotterdam	gemeenten	Rott. Bankv.	3½	99½	12.840.000	12.775.800
aand.	Nieaf	industrie	D. W. Brand	—	150	125.000	187.500
aand.	Bührmann's Papiergr.	industrie	Rott. Bankv.	—	120	950.000	1.140.000
conv.	Zuid-Holl. Bierbr.	industrie	Rott. Bankv.	3½	100	2.000.000	2.000.000
conv.	R.K. Par. v. d. H. Aloysius, Utrecht	diversen	Truffino en Co.	3½	100	400.000	400.000
MEI							
aand.	Biscuitfabr. Victoria	industrie	Rott. Bankv.	—	150	500.000	750.000
aand.	Kon. Mij. De Schelde	industrie	Rott. Bankv.	—	140	400.000	560.000
aand.	Allan en Co.	industrie	Incasso-Bank	—	135	375.000	506.250
aand.	Hoornsche Cred.- en Eff.bank	banken	Hoornsche Cr.- en Eff.b.	—	100	120.000	120.000
JUNI							
aand.	Houth. v.h. Bontekoning en Aukes	handel	v. Marken en Middendorp	—	132	700.000	924.000
aand.	Dijkers en Co.	industrie	Twentsche Bank	—	120	500.000	600.000
aand.	Bouw Mij. de Vrienschap	diversen	Heldring en Co.	—	105	120.000	126.000
aand.	Wm. H. Müller en Co.	scheepv.	Ned. Handel Mij.	—	130	1.000.000	1.300.000
conv.	Ver. Scholen m. d. bijbel, Hillegersberg	diversen	Rott. Boaz Bank	3½	100	100.000	100.000
conv.	Ver. v. l.o., R'dam-Delfshaven	diversen	Rott. Boaz Bank	3½	100	100.000	100.000
conv.	Ver. sch. v. ger. l.o., R'dam-N.	diversen	Rott. Boaz Bank	3½	100	108.000	108.000
conv.	Ver. v. sch. m. d. bijbel, A'dam-O.	diversen	Ingwersen en Co.	3½	100	88.000	88.000
conv.	Ver. v. sch. m. d. bijbel, R'dam	diversen	Rott. Boaz Bank	3½	100	44.000	44.000
conv.	Ver. v. ger. schoolonderw., Hill.berg	diversen	Rott. Boaz Bank	3½	100	35.000	35.000
JULI							
aand.	Hazemeyer en Co.	industrie	Twentsche Bank	—	110	500.000	550.000
obl.	Staat der Nederlanden	Staat	diverse banken	3½	99½	700.000.000	698.250.000
conv.	Geref. Kerk, Wassenaar	diversen	Rott. Boaz Bank	3½	100	50.000	50.000
AUGUSTUS							
aand.	Alkm. IJzer- en Metaalgieterij	industrie	Amst. Bank, Alkmaar	—	105	90.000	94.500
aand.	Houth. v.h. W. Kunst	handel	Twentsche Bank	—	110	116.000	127.600
conv.	Orde der E.E.P. Augustijnen, Nijm.	diversen	Ned. Landbouwbank	3½	100	900.000	900.000
SEPTEMBER							
conv.	Ver. v. Chr. Onderwijs, Zeist	diversen	Rott. Boaz Bank	3½	100	340.000	340.000
conv.	Geref. Kerk, Hilversum	diversen	Ingwersen en Co.	3½	100	110.000	110.000
conv.	R.K. Ziekenverpl. St. Joanna, Goes	diversen	Ned. Landbouwbank	3½	100	375.000	375.000
aand.	Stokvis' Kon. Fabr. v. Metaalw.	industrie	Holl. Koopmansbank	—	108	335.000	361.800
conv.	Par. v. d. H. Joseph, Delft	diversen	Incasso-Bank	3½	100	115.000	115.000
conv.	Ver. v. Diacon. arbeid, Dordrecht	diversen	Rott. Boaz Bank	3½	100	155.000	155.000
OCTOBER							
conv.	R.K. Paroch. Scholen, Delft	diversen	Incasso-Bank	3½	100	138.000	138.000
aand.	Ned. Instrum.fabr. Waldorp	industrie	Haagsche Commissiebank	—	100	210.000	210.000
conv.	Ver. Ger. Schoolonderwijs, Delft	diversen	Rott. Boaz Bank	3½	100	84.000	84.000
aand.	Brocades-Steeleman en Pharmacia	industrie	Holl. Bank Unie	—	175	500.000	875.000
conv.	N.V. Vriendschap, R'dam	diversen	F'a. Heldring en Ruys	3½	99½	1.000.000	995.000
aand.	Betonb. v.h. fa. Kool en Wildebroer	industrie	Twentsche Bank	—	100	100.000	100.000
conv.	Ger. Kerk te Delft	diversen	Ingwersen en Co.	3½	100	170.000	170.000
aand.	Ned. Grofsmederij	industrie	Pierson en Co.	—	170	250.000	425.000
conv.	School m. d. Bijbel, R'dam (Li.M.)	diversen	Rott. Boaz Bank	3½	100	44.000	44.000
aand.	Machinefabr. Reineveld	industrie	R. Mees en Zn.	—	110	390.000	429.000
aand.	Ned. Fabr. v. Bronswerken	industrie	Kerkhoven en Co.	—	200	100.000	200.000

Is aan deze voorwaarde niet voldaan, dan zal tusschen twee landen, die met elkaar in clearingverhouding staan — een noodzakelijke consequentie van deviezencontrole — onvermijdelijk een onevenwichtigheid in de clearing en daaruit de noodzaak van correcties ontstaan. De aard van deze correcties zal mede afhangen van de mate, waarin de internationale handel wordt vrijgelaten om de voordeligste markten te zoeken. Handhaving van stabiele wisselkoersen bij onderling verschuivende prijsniveaus leidt in deze gevallen tot een verschuiving in de reële ruilverhoudingen, welke slechts voortspruit uit een verkeerde regeling van het internationale betalingsverkeer. Correctiemaatregelen van niet-monetairen aard stuiten op zoo ernstige bezwaren, dat Prof. Verrijn Stuurt concludeert, dat als relatief minst slechte oplossing tusschen clearinglanden met een ongelijk gerichte geldpolitiek moet worden overgegaan tot een stelsel van met de koopkrachtfluctuaties wisselende clearingkoersen. Bij de relatieve gebrekkigheid van het bilaterale clearingverkeer is het einddoel van de internationale geldpolitiek bij geleide economie, in den zin van type B, de multilaterale clearing. Wil deze echter op bevredigende wijze met vaste koersen kunnen werken, dan is coördinatie van de geldpolitiek der deelnemende landen vereischt, terwijl daarnaast een redelijke mate van vrijheid van handel en credietverstrekking in het internationale verkeer en het ontbreken van een overmatige verstarring in de binnenlandsche kostenstructuur als voorwaarden moeten worden genoemd. Deze voorwaarden komen in wezen overeen met die, waaraan ook voor het bevredigend functioneeren van den gouden standaard of van een op stabiele wisselkoersen gericht ametalistisch geldstelsel in de vrije verkeershuishouding moet zijn voldaan.

Tot slot worden enkele opmerkingen gewijd aan de Britsche en Amerikaansche valutaplannen.

H. W. L.

OVERHEIDSMAATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

GELD- CREDIET- EN BANKWEZEN EN BELASTINGEN.

Bankstatuut. Afkondiging van het nieuwe bankstatuut voor De Nederlandsche Bank. (E.V. No. 15; blz. 410 e. v.)

Bankwezen. Besluiten inzake ordening van het bankwezen, de verordenende bevoegdheden van de hoofdgroep banken en afkondiging van het bankbesluit. (E.V. Nos. 11 en 12; blz. 294 en 324).

Belastingen. Richtlijnen inzake het incalculeren van belastingen. Beslissing inzake vrijstelling van invoerbelasting voor uit het Gouvernement-Generaal Polen afkomstige goederen. (E.V. No. 10; blz. 263 en 276).

Effectenhandel. Wijziging van het Besluit inzake den handel in effecten. (E.V. No. 11; blz. 295).

Omzetbelasting. Nadere resoluties met betrekking tot de heffing der omzetbelasting ten aanzien van het begrip waardepapier, de zelfstandigheid van rechtspersonen, het voorzien door een ondernemer van een benzine- of dieselauto met een gasgenerator, het eigen gebruik van zelfvervaardigde demonstratie-artikelen door een fabrikant van confectiegoederen. (E.V. Nos. 11, 12, 14 en 17; blz. 303, 331, 387, 388 en 474).

Uitgifte zilverbons. Verhooging van de maximum-grens voor de uitgifte van zilverbons, die op 14 April jl. reeds verhoogd was van f 150 op f 250 miljoen, tot f 400 miljoen. (E.V. No. 14; blz. 379).

VERKEER.

Binnenscheepvaart. Wijziging en nadere regeling van de organisatie en het vervoer der binnenscheepvaart. (E.V. No. 15; blz. 413).

Vervoer. Regelingen inzake het afstaan van materiaal door tramwegdiensten. Bepalingen betreffende het ver-

voer van bouwmaterialen in het binnenland en naar en via Duitsland, België en Frankrijk. Regeling van het kolenvervoer voor de Staatsmijnen, alsmede inzake het vaststellen van de losdagen bij kolenvervoer per binnenvaart. (E.V. Nos. 10, 15 en 18; blz. 273, 413 en 496).

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK. (Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen ¹⁾	Binnenl. wissels openmarktpapier, beleeningen, voorschotten a/h. Rijk en diverse rekeningen ¹⁾	Totaal activa	Totaal opeisch. schulden
29 Nov. '43	4.006.209	143.008	4.221.293	4.083.864
22 " '43	3.973.240	147.306	4.192.622	4.055.750
15 " '43	2.930.009	147.169	4.149.300	4.037.929
8 " '43	3.882.926	143.719	4.098.779	3.987.570
1 " '43	3.842.754	156.802	4.071.792	3.246.891
25 Oct. '43	3.824.359	142.913	4.040.910	3.929.918
18 " '43	3.785.783	142.053	4.000.167	4.889.182
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/C	Bankassig-natiën en diverse rekeningen	Saldo Rijk R/C (D/C)	Schatst-papier rechtstr. ondergebracht
29 Nov. '43	3.325.768	758.017	68.568	C. 115.527	—
22 " '43	3.270.955	784.734	68.994	C. 95.998	—
15 " '43	3.239.518	798.340	42.505	C. 131.890	—
8 " '43	3.218.076	769.449	42.341	C. 98.340	—
1 " '43	3.204.593	755.989	42.298	C. 88.341	—
25 Oct. '43	3.155.800	774.086	42.132	C. 98.357	—
18 " '43	3.133.652	755.470	43.141	C. 104.741	—
6 Mei '40	1.158.613	255.174	10.230	C. 22.962	—

¹⁾ Ingevolge de verordening 58/1943 (d.d. 26 Juni) zijn de posten „Correspondenten in het buitenland” en „Buitenlandsche betaalmiddelen (excl. pasmunt)”, voorheen begrepen in de „Diverse rekeningen”, van 5 Juli af opgenomen onder de buitenlandsche portefeuille, in onzen staat samengevat als „deviezen”.

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL.

(in mill. Francs)

Data	Goud, specie, deviezen en Reichskreditkassen	Crediet a. h. particuliere bedrijfsleven	Crediet a. d. Staat en openbare lichamen	Overheidsfondsen	Circulatie	Postcheque-ambt	Rekening-Courant
11 Nov. '43	74.367	874	17.354	2.091	81.528	6.900	5.330
4 " '43	74.084	845	17.228	2.093	81.285	7.061	5.098
28 Oct. '43	73.589	963	17.516	2.108	80.674	7.076	5.617
21 " '43	73.329	578	19.090	2.114	80.846	6.887	6.868
14 " '43	72.557	581	19.025	2.090	81.130	6.834	5.479
8 Mei '40	23.609	5.394	695	1.430	29.806	—	909

KOERSEN VASTGESTELD DOOR HET NEDERLANDSCH CLEARINGINSTITUUT.

(met data van vaststelling)

Belga's	30.14	7 Aug. '40	Lewa (Bulgarije)	2.30	25 Nov. '40
Zw. Francs.	43.56	11 Oct. '40	Pengoe (Hongarije)	—	—
Fr. Francs	3.77	6 Mrt. '41	(oude schuld)	36.52	20 Dec. '40
Lires	9.91	3 Juli '41	Pengoe	—	—
Deensche Kr.	39.34	2 Febr. '42	(nwe schuld)	45.89	20 Dec. '40
Noorsche Kr.	42.82	21 Dec. '40	Zloty (Polen)	—	—
Zweedsche Kr.	44.85	13 Aug. '40	(oude schuld)	35.00	28 Jan. '41
Finsche Mark	3.82	2 Juli '41	(nwe schuld)	37.68	11 Febr. '41
Dinar (Joego-Slavië)	—	—	Lei	1.28	24 April '41
(oude schuld)	3.43	16 Aug. '40	Slow. Kr.	6.48	10 Juni '39
Dinar	—	—	Drachmen	—	—
(nwe schuld)	3.77	1 Juli '41	(Griekenland)	1.26	8 Oct. '41
Turksche	—	—	Kuna	3.77	29 Oct. '41
Ponden	1.45	29 Dec. '39	—	—	—

BANKDISCONTO'S.

Ned. (Disc. Wiss.)	2	28 Juni '41	Lissabon	4	31 Mrt. '41
Bel. Bl. Eff.	3	28 Aug. '39	Londen	2	26 Oct. '39
Bk. (Vrsch. in RC)	3	28 Aug. '39	Madrid	4	28 Nov. '38
Athene	5	21 Juli '41	N.-York F.R.B.	1	27 Aug. '37
Batavia	3	14 Jan. '37	Oslo	4	21 Sept. '39
Belgrado	5	1 Febr. '35	Parijs	1	17 Mrt. '41
Berlijn	3	9 Apr. '40	Praag	3	1 Jan. '38
Boekarest	3	12 Sept. '40	Pretoria	3	15 Mel '33
Brussel	2	25 Jan. '40	Rome	4	18 Mel '36
Boedapest	3	22 Oct. '40	Stockholm	3	29 Mel '40
Calcutta	3	28 Nov. '35	Tokio	3	21 Juli '41
Helsingfors	4	3 Dec. '34	Warschau	4	18 Dec. '37
Kopenhagen	4	15 Oct. '40	Zwits. Nat. Bk.	1	25 Nov. '36

¹⁾ 3 pCt. voor wissels, promessen en leeningen met een looptijd van minder dan 120 dagen.

Alfabetische Index Overheidsmaatregelen op economisch gebied

(Zie voor den alfabetischen index Overheidsmaatregelen in 1942 het Jaarregister 1942, laatste bladzijde)

	Blz.		Blz.		Blz.
Aangifte van waarden	110	Hout e. d.	344	Sierteelt	12, 83
Advertenties	69, 344	Industrie 12, 25, 26, 40, 54, 69, 110, 124,	360	Sleepvaart	110, 124
Arbeidszaken	25, 158, 195, 258, 344, 359	158, 195, 258, 344,	360	Spertijden	26
Bankbiljetten	258, 345	Jacht	360	Steenverleening stilgelegde bedrijven	26, 40,
Bankwezen	345, 375	Kartels	159, 344	195, 345, 360	
Bedrijven	258	Landbouw 26, 40, 83, 110, 124, 159, 173,	345, 360	Surrogaten	361
Belastingzaken	12, 345, 375	Landstand	110	Tabak	124
Betalingsverkeer m. h. buitenland	12	Logiesgelgenheid	124, 173	Textiel	69, 173, 360
Binnenvaart	110, 124, 345, 375	Loonbelasting	54	Tuinbouw	110, 124, 361
Blauwmaanzaadkaf	54	Losdagen	54	Vee	26, 110, 124, 159, 258, 345, 361
Bloemkweekerij	345, 360	Motorbrandstof	54	Veevoeder	361
Boekhouding	158	Nederlandsche Banken	375	Vennootschapsbelasting	54
Boschen	360	Oliën	40, 344	Verbeurdverklaarde voorwerpen	26
Bouwnijverheid	69	Omzetbelasting	12, 54, 124, 345, 375	Vervoer	83, 110, 173, 345, 375
Buitenlandsche handel	25, 82, 110, 124, 158	Ondernemingsbelasting	159	Verzekering	83, 110
Chemische producten	225	Organisatie bedrijfsleven	12, 25, 172, 195, 344, 360	Vestigingswet Kleinbedrijf	345, 360
Circulatie	375	Pacht	110, 258	Visscherij	124, 159
Coöperatie	12	Papier	344, 360	Vleesch	124
Economische rechtspraak	25, 360	Pluimvee	40, 124, 173, 345	Voedselvoorziening	26, 159, 173, 258
Effecten	124, 345, 375	Prijsopdrivings- en hamsterwet 1939	360	Vorraden	258
Evacuatie	158	Prijswegelingen 12, 26, 40, 54, 83, 110, 124,	360	Vordering	25
Fruit	110	159, 195, 258, 344,	360	Waardepapieren	124
Groenten	110	Reclame	360	Zaden	26, 110, 173, 345, 361
Grond	39, 360	Rijnvaart	110	Zuivel	12, 110, 124, 159, 345, 361
Handel 12, 25, 39, 82, 110, 195, 258, 344,	360	Schapen	110		
Hotels, enz.	39				

KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM

Onze speciale afdeling: drukwerk voor contrôle en administratie, levert alle voorkomend drukwerk op dit gebied concurrerend, snel en accuraat. Uitgifte-apparaten in groote verscheidenheid van werkwijze en capaciteit naar de behoeften van elk bedrijf. Onze terzake-kundige staf is te allen tijde voor gratis advies te Uwer beschikking.

Tel. 69300
(3 lijnen)

Overzicht van de ontwikkeling der handelspolitiek van het Koninkrijk der Nederlanden van 1923 t/m 1938

(Samengesteld door een groep medewerkers van het N.E.I., onder leiding van Prof. Mr. P. Lieftinck)

28ste publicatie van het Nederl. Econom. Instituut

Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I. f 1.50, bestellen bij het N.E.I.)

Verkrijgbaar in den boekhandel

UITGAVE:

DE ERVEN F. BOHN N.V., HAARLEM

De Scheepsbouwnijverheid in Nederland

door **Ir. J. W. Bonebakker**

Publicatie no. 16 van het Nederlandsch Economisch Instituut,

Prijs f 1.55*

Donateurs en leden f 1.10; bestellen bij het N.E.I.

Verkrijgbaar in den boekhandel

Uitgave van De Erven F. Bohn N.V. — Haarlem

Een Analyse van de Arbeidsproductiviteit in Nederland

door

Dr. Ir. F. J. C. VAN DER SCHALK

24ste Publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut

PRIJS f 2.60*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I. f 1.85; bestellen bij het N.E.I.)

Verkrijgbaar in den boekhandel

Uitgave: **De Erven**

F. BOHN N.V. - Haarlem

Hypotheekbanken en Woningmarkt in Nederland

door

Ch. GLASZ

15de publicatie van het Nederlandsch Econom. Instituut

Prijs f 1.55*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I. f 1.10; bestellen bij het N.E.I.)

Verkrijgbaar in den boekhandel

Uitgave:

De Erven F. Bohn N.V. — Haarlem